

Inventarisatieverslag 2015

Territoriumkartering Broedvogels in de gehele **Moergestelse Gement** en het **Moergestels Broek**

EHS-gebied De Hilver

P. Busink
in opdracht van Natuurmonumenten

Inhoud

Inleiding	3
Het gebied	3
Werkwijze	4
Uitwerking	4
Resultaat.....	5
Weidevogels	5
Akker- en struweelvogels.....	6
Bespreking.....	7
Reproductie.....	7
Nieuwkomers	7
Het ecosysteem van een "vochtig weidevogelgrasland"	8
Biotische factoren:.....	8
Dichtheden weidevogels.....	8
Voedsel.....	10
Abiotische factoren.....	10
Grondwaterpeiling.....	10
Dichtheid bovenlaag	11
Opmerkingen/aanbevelingen De Gement en Het Broek (zuid).....	12
Het weidevogelbiotoop.....	12
De Gement (NM-deel).....	12
Het Broek (zuid)	13
Het struweelvogelbiotoop:.....	13
Boerderij Elsdijk	14
Opmerkingen/aanbevelingen Het Broek (noord).....	15
Voor de toekomst:	15
Literatuur.....	16
Bijlage 1 stippenkaarten van de waargenomen territoria van gekwalificeerde weidevogelsoorten....	10
Bijlage 2 stippenkaarten van de waargenomen territoria van akker- en struweelvogels.....	16
Bijlage 3 stippenkaarten van waargenomen territoria van vogelsoorten in Moergestels Broek Noord.....	22

Inventarisatieverslag 2015
Territoriumkartering Broedvogels in de gehele Moergestelse Gement en het Moergestels Broek
In opdracht van Natuurmonumenten

Uitgave december 2015
Samenstelling en foto's: P. Busink

Inleiding

De 'EHS-De Hilver' als 'nieuw natuurgebied' ligt globaal tussen Diessen en Moergestel en is ca. 700 ha groot. Een deel hiervan (ca. 240 ha) wordt beheerd door Natuurmonumenten (NM). Ook in 2015 heeft NM het verzoek gedaan om in de door hen beheerde gebieden het Moergestels Broek (zuid) en de Moergestelse Gement (oost), de weidevogelpopulaties te monitoren. Omdat in het onderhavige gebied bepaalde landschapselementen, zoals rietkragen, bermen en braamstruwelen, voorkomen die voor bepaalde vogelsoorten als broedplaats van groot belang zijn, zijn in dit voorjaar ook akker- en struweelvogels in beide NM-gebieden geïnventariseerd. Ten noorden van de A58 ligt ook nog een deel van Het Broek dat door NM wordt beheerd. In dit deel ligt geen 'weidevogeldoelstelling', maar is toch geïnventariseerd op broedvogels voor het maaibeheer dat in dit deel wordt toegepast.

Het gebied

Ten zuiden van de autosnelweg A58 en ten noorden van de Heizenschedijk vormen 'De Gement' en 'Het Broek' op Oisterwijks (Moergestels) grondgebied in de oost-west richting een aaneengesloten natuurgebied. De Kasteeldreef vormt in de noord-zuid richting de scheiding tussen het SBB-deel (west) en het NM-deel (oost).

Het westelijk deel van 'De Gement' (ca. 70 ha) wordt beheerd door Staatsbosbeheer (SBB), het oostelijk deel van 'De Gement' en 'Het Broek' worden beheerd door NM (tezamen 103 ha).

Afbeelding 1: kaart De Gement en Het Broek ten zuiden van de A58. Binnen de rode omlijning wordt beheerd door NM. Binnen de gele omlijning wordt beheerd door SBB.

In dit verslag worden de waarnemingen van broedvogelterritoria in het NM-deel met 'stippenkaarten' weergegeven en besproken. Omdat het SBB-deel onlosmakelijk is verbonden met het NM-deel, worden vanwege het overzicht, ook de waarnemingen op het SBB-deel met stippen weergegeven. In het noorden vormt de A58 een harde doorsnijding van de 'EHS De Hilver'. Boven deze autosnelweg liggen de natuurgebieden van SBB ('Helsbroek') en die van NM ('Moergestels Broek' (noord)).

De 'EHS-De Hilver' fungeert naast de functie van waterretentiegebied, vooral als één groot natuurgebied. De overheid heeft verschillende natuurdoelstellingen voor het hele gebied opgesteld. Op het gebied 'Het Broek' en het gedeelte van 'De Gement' dat onder beheer van Natuurmonumenten valt, staat slechts één natuurdoelstelling, namelijk "vochtig weidevogelgrasland N13.01".

Citaat uit 'Portaal Natuur en Landschap':

'Vochtig weidevogelgrasland' omvat natte en vochtige graslanden met primair een weidevogeldoelstelling; beide zijn belang voor een diversiteit in soorten. De zuurgraad dient matig zuur tot neutraal te zijn, de voedselrijkdom is minimaal licht voedselrijk. Goede weidevogelgraslanden worden gekenmerkt door een open karakter, een mozaïek van diverse vormen van graslandbeheer en soorten als grutto, Kievit, Scholekster en Tureluur. Ook eenden als zomertaling en slobbeend zijn kenmerkend.

Op het westelijk deel van 'De Gement' dat door SBB wordt beheerd, zijn verschillende natuurdoelstellingen neergelegd. Eén daarvan is ook "vochtig weidevogelgrasland", namelijk op elf voormalige agrarische percelen, in het noorden grenzend aan de Aboomseweg en ten oosten van de Kasteeldreef.

Natuurbeherende organisaties moeten op bepaalde tijd in het kader van de Subsiestelsel Natuur en Landschap (SNL) een kwaliteitstoets voor hun gebied afleggen. De kwaliteit van een weidevogelbroedgebied wordt bepaald door het aantal voorkomende "gekwalficeerde weidevogelsoorten" omgerekend naar 100 ha.

De soorten die tot de groep "gekwalficeerde weidevogelsoorten" behoren zijn: Grutto, Tureluur, Watersnip, Kempshaan, Slobbeend, Zomertaling, Veldleeuwerik, Wulp, Kluut, Krakeend, Kuifeend, Wintertaling, Graspieper en Gele kwikstaart.

Door de overheid is besloten dat Kievit en Scholekster niet tot deze groep behoren.

Werkwijze

De inventarisatie is uitgevoerd als territoriumkartering volgens de SOVON-criteria. Op locatie werden de territoriale gedragingen van de vogels op kaart ingetekend. De gedragingen werden zo veel mogelijk vanaf de wegen in het gebied geobserveerd om verstoring tegen te gaan. Wanneer het zicht op de vogels niet mogelijk of onvoldoende was, werd het gebied betreden.

Tijdens het broedseizoen werden in de NM-gebieden ten zuiden van de A58 zeven bezoeken afgelegd vooral in de vroege ochtenden, namelijk op 15 april, 16 april, 22 april, 2 mei, 6 mei, 12 mei, 21 mei.

Voor het NM-gebied "Moergestels Broek" (noord) op 29 april, 3 mei, 22 mei, 26 mei.

Op 6, 7 en 9 juli werden drie avondbezoeken gebracht voor Kwartel en Kwartelkoning (ondersteund met geluid).

Wanneer duidelijk was dat een territorium binnen enkele dagen was verlaten, zijn die niet in het verslag opgenomen.

Voor het broedseizoen zijn eind januari/februari 2 avondbezoeken gebracht voor Patrijs (ook ondersteund met geluid).

Uitwerking

Bij de uitwerking werden, indien van toepassing, de genoteerde gegevens op de werkkaarten geclusterd om de territoria van de verschillende vogelsoorten te bepalen.

In de bijlagen achterin dit verslag zijn de vastgestelde territoria per soort op stippenkaart weergegeven.

Alleen die gegevens werden gebruikt, die volgens de SOVON-criteria binnen de datumgrenzen vielen. Ganzensoorten, Wilde eend en andere "gewone" soorten (zoals Koolmees, Roodborst e.d.) zijn niet opgenomen.

Resultaat

Men moet zich realiseren dat de stippen op de kaarten waargenomen territoria zijn en dus niet allemaal succesvolle broedsels voorstellen. Het gedrag van de vogels in het veld tijdens de broedperiode is bepalend geweest voor het vaststellen van territoria. Er is niet naar nesten gezocht, desondanks mag verondersteld worden dat verreweg in de meeste territoria ook nesten zijn gemaakt en eieren zijn gelegd. Of de broedsels dan ook uitgevlogen jongen hebben opgeleverd, blijft meestal in het ongewisse.

Weidevogels

Al een aantal jaren heb ik de deelgebieden van EHS-De Hilver voor NM en voor SBB geïnventariseerd. De resultaten hiervan heb ik in onderstaande tabellen verwerkt. De gegevens van 2009 in de tabel dateren nog van de situatie voor de graafwerkzaamheden t.b.v. nieuwe inrichting van De Hilver onder auspiciën van de Landinrichting. In 2010 is men hiermee van start gegaan, in november 2011 werd het gebied als natuurgebied opgeleverd.

Tabel 1: Territoria gekwalificeerde weidevogelsoorten, die voorkomen in de gehele De Gement

jaar:	Gement SBB-deel				Gement NM-deel				Gement SBB+NM			
	'09	'13	'14	'15	'09	'13	'14	'15	'09	'13	'14	'15
Krakeend	0	3	3	4	0	0	0	0	0	3	3	4
Zomertaling	0	2	1	1	0	0	0	0	0	2	1	1
Slobeend	0	2	3	3	0	0	0	0	0	2	3	3
Kuifeend	0	3	2	3	0	0	0	0	0	3	2	3
Watersnip	0	4	4	5	0	0	0	0	0	4	4	5
Wulp	1	2	3	1	0	1	2	2	1	3	5	3
Grutto	4	12	10	11	1	10	12	8	5	22	22	19
Tureluur	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Veldleeuwerik	0	5	4	5	0	0	0	2	0	5	4	7
Graspieper	6	11	15	23	0	7	5	6	6	18	20	29
Gele kwikstaart	0	3	2	1	0	0	0	0	0	3	2	1
Totaal	11	47	48	57	1	18	19	18	12	65	67	75

0 = geen territoria waargenomen
- = niet geïnventariseerd

Voor de herinrichting stond De Gement geheel in dienst van de landbouw. Het SBB-deel van De Gement bestond toen voornamelijk uit graslanden. Op het NM-deel was naast grasland ook akkerbouw te vinden (aardappels, maïs en ook coniferen).

Tijdens de herinrichting is een groot gedeelte van het SBB-deel afgegraven en zijn voor het gebied vier verschillende natuurdoelstellingen opgesteld. In het NM-deel is één natuurdoelstelling van toepassing, namelijk die van "vochtig weidevogelgrasland".

Duidelijk is dat na de herinrichting de vogelpopulatie fors is toegenomen.

Bij vergelijking blijkt in het SBB-deel van de Gement een groter aantal gekwalificeerde weidevogels voor te komen dan in het NM-deel. Opmerkelijk hierbij is dat in het SBB-deel vrijwel alle gekwalificeerde weidevogels voorkomen op gronden die afgegraven zijn en waar *geen* weidevogelstelling op staat. In het westelijk deel meandert de ondiepe Reusel nu in een stroomdal.

Tabel 2: Territoria gekwalificeerde weidevogelsoorten, die voorkomen op de NM-gronden in De Gement en Het Broek

jaar:	Gement NM-deel				Het Broek (zuid) NM				NM-gebied Gement + Broek			
	'09	'13	'14	'15	'09	'13	'14	'15	'09	'13	'14	'15
Krakeend	0	0	0	0	0	4	2	1	0	4	2	1
Zomertaling	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Slobeend	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kuifeend	0	0	0	0	0	2	2	1	0	2	2	1
Watersnip	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Wulp	0	1	2	2	1	4	3	3	1	5	5	5
Grutto	1	10	12	8	7	11	10	9	8	21	22	17
Tureluur	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Veldleeuwerik	0	0	0	2	0	0	0	2	0	0	0	4
Graspieper	0	7	5	6	6	13	10	10	6	20	15	16
Gele kwikstaart	0	0	0	0	1	4	2	2	1	4	2	2
Totaal	1	18	19	18	15	38	29	28	16	56	48	46

0 = geen territoria waargenomen

- = niet geïnventariseerd

Wat oppervlakte betreft, is Het Broek ca. twee keer zo groot als het NM-deel van De Gement. Door het voorkomen van meer verschillende biotopen in het SBB-deel, is het wel begrijpelijk dat hier dan ook meerdere vogelsoorten broeden.

Dit in tegenstelling tot het NM-deel, dat voornamelijk uit grasland bestaat en waar een weidevogel doelstelling op staat. Om het verschil nog eens aan te geven, in 2015 werden op het SBB-gebied elf gekwalificeerde weidevogelsoorten aangetroffen, op het NM-deel vijf.

Verder lijkt de broedvogelpopulatie op het NM-deel iets achteruit te gaan.

Het is daarom niet zo vreemd, wanneer in Het Broek meer vogels broeden. Toch geeft dit een vertekend beeld, omdat in het deel van Het Broek ten westen van de Elsdijk bijna geen vogels broeden, waardoor de groottes van gebruikte broedgebieden ongeveer hetzelfde zijn.

Akker- en struweelvogels

Tabel 3: Territoria akker- en struweelvogels die voorkomen in heel De Gement en Het Broek

jaar:	Gement SBB-deel				Gement NM-deel				Gement SBB+NM				Het Broek			
	'09	'13	'14	'15	'09	'13	'14	'15	'09	'13	'14	'15	'09	'13	'14	'15
Patrijs	1	0	1	1	0	1	2	0	1	1	3	1	1	1	2	2
Kievit	9	22	15	23	4	14	12	10	13	36	27	33	14	17	10	9
Kwartel	0	0	1	6	0	2	2	2	0	2	3	8	0	1	1	3
Blauwborst	1	10	7	7	0	2	-	2	1	12	-	9	0	0	-	1
Roodborsttapuit	6	4	4	5	0	1	-	2	6	5	-	7	2	7	-	4
Bosrietzanger	2	10	3	2	0	7	-	2	2	17	-	4	0	7	-	3
Kleine karekiet	2	12	9	5	0	1	-	0	2	13	-	5	0	2	-	3
Grasmus	10	12	8	8	1	5	-	4	11	17	-	12	4	11	-	5
Kneu	0	6	3	3	0	2	-	0	0	8	-	3	0	4	-	3
Rietgors	3	17	11	17	0	1	-	1	3	18	-	18	2	3	-	2
Totaal	34	93	62	77	5	36	-	23	39	129	-	100	23	53	-	35

0 = geen territoria waargenomen

- = niet geïnventariseerd

Ook voor akker- en struweelvogels blijkt dat in het nieuw ingerichte gebied duidelijk meer geschikte biotopen gecreëerd zijn, dan vóór de herinrichting

Hoewel de tabel niet volledig is, lijkt het er ook op dat in de laatste jaren in het NM-deel ook hier de vogelstand van boven genoemde soorten succesievelijk achteruit gaat.

Van de akkervogels is het voorkomen van de Kwartel in het afgelopen broedseizoen wel een uitzondering. Op een avond werden in het SBB-deel van De Gement zes roepende mannetjes waargenomen, in het aangrenzend NM-gebied vijf. Kort daarna werden enkele percelen op NM-gebied gemaaid. Twee dagen later werden in hetzelfde SBB-gebied negen roepende kwartelmannetjes gehoord, in het NM-deel nul.

Korte tijd daarna werd in de hele Gement slechts twee roepende mannetjes gehoord. Er wordt gezegd dat hier kwartels zijn weggevangen.

Bespreking

Reproductie

Van grote vogelsoorten zoals Grutto, Wulp en wat minder voor Kievit zijn "van de zijlijn" meer bijzonderheden waar te nemen dan van de kleinere soorten.

Foto 1 vrouwtje Grutto op nest in redelijk hoog gras

Foto 2: wakend mannetje Grutto

Vanaf de paden kan men in het vroege voorjaar met de telescoop vaak vrouwtjes van deze soorten op het nest zien zitten. Meestal is dan ook het waakzame mannetje op enige afstand van het nest te zien. Later in het voorjaar, wanneer het gras hoger staat, is het broedende vrouwtje niet meer van de wegwand te zien, het waakzame mannetje in de buurt "verraadt" daarentegen dat het broedsel dan nog aanwezig is.

Zijn weer later het waakzame mannetje en ook het vrouwtje te zien, die al vlug voor de inventariseerder alarmerend gedrag vertonen, dan is in eerste instantie het broedsel succesvol geweest en lopen er jongen rond. Of die jongen ook vliegvlug worden, is echter nog maar de vraag. De reproductie van bovengenoemde soorten is naar mijn mening dit jaar laag geweest. In dit voorjaar zijn door mij weinig vliegvlugge jongen gezien. In het NM-deel van De Gement is waargenomen dat territoriale paartjes niet tot broeden zijn gekomen en het gebied vroegtijdig hebben verlaten. Dit fenomeen heb ik vorig jaar daar ook geconstateerd.

Aannemelijk is het gebrek aan voldoende eiwitrijk voedsel in het territorium. Het vrouwtje komt dan niet tot ei-productie. De wel broedende paartjes hebben naar mijn mening weinig jongen groot gebracht. Predatie is volgens mij niet de oorzaak van de lage reproductie. Een overvliegende Zwarte kraai tijdens de eifase of een roofvogel tijdens de jongenfase werd met eendrachtige samenwerking door grutto's en kieviten fel op de huid gezeten en verdreven. Zelfs van territoriale paartjes die geen nest hadden, is waargenomen dat zij tijdens de periode van de eifase aan het verjagen meededen. Hoe de reproductie is geweest van de Grutto in het naast gelegen SBB-deel van De Gement is moeilijker vast te stellen dan in het NM-deel. Grutto's broeden hier hoofdzakelijk in de percelen 105G3 en 105G5. Door de hogere vegetatie in delen van dit gebied (o.a. pitrus) wordt het volgen en waarnemen van jongen door deze vegetatie bemoeilijkt. Ook het feit dat een aantal grutto-ouders met hun jongen uit het NM-deel de Kasteeldreef oversteken en naar het kruidenrijke SBB-deel gaan om daar te foerageren, vertroebelt het overzicht.

Nieuwkomers

De laatste jaren wordt het broedgebied wel regelmatig bezocht door ooievaars. De Ooievaar is voor weidevogelkruikers van een heel ander kaliber predator dan bijvoorbeeld de Blauwe reiger. Ooievaars doorkruisen actief het gebied en alles wat voor de bek komt, wordt in principe opgepikt en ingeslikt. In hoeverre de Ooievaar invloed heeft gehad op de reproductie van weidevogels is niet duidelijk. Wel duidelijk is, dat weidevogels in De Hilver tegenwoordig wel te maken hebben met ooievaars als serieuze predator, die afkomstig zijn van vooral de Beekse Bergen. Bezoekende ooievaars aan het gebied worden door grutto's en kieviten fel bejegend, hetgeen op de ooievaars weinig indruk lijkt te maken.

Foto 3 Foeragerende ooievaars in EHS De Hilver

In het Safaripark Beekse Bergen werden een vijftal jaren geleden ooievaars in grote kooien tot broeden verleid. Gedurende enkele jaren waren de ooievaars gewend aan de vele bezoekers en aan hun gebied, waar ze werden gevoerd. Momenteel broeden in de vrije ruimte van het park een tiental of meer paartjes, die een maximale reproductie genereren. Deze populatie mag kunstmatig genoemd worden, omdat ze niet op natuurlijke wijze is ontstaan. Mooi voor de bezoekers van het park, o.a. weidevogels zullen daar waarschijnlijk anders over denken.

Het ecosysteem van een "vochtig weidevogelgrasland"

Ecosystemen bestaan uit levensgemeenschappen van levende organismen en hun niet-levende omgeving (milieu) in een onderlinge wisselwerking. De biotische kwaliteit van het ecosysteem "vochtig weidevogelgrasland" wordt o.a. specifiek gekenmerkt door aanwezigheid van voedsel (ongewervelde organismen), soort vegetatie, predatie, specialisme. De abiotische kwaliteit van zo'n gebied wordt o.a. bepaald door hoogte grondwaterpeil, doorlatendheid van de bodem voor water en lucht, openheid, eutrofiëring.

Biotische factoren:

Dichtheden weidevogels

De biotische kwaliteit van een N13.01 gebied ('vochtig weidevogelgrasland') wordt uitgedrukt in het aantal gekwalificeerde broedvogels in het gebied omgerekend naar 100 ha.

*Citaat (betreffende biotische kwaliteit 'vochtig weidevogelgrasland' N13.01):
uit INTERPROVINCIAAL OVERLEG (IPO)
Kwaliteitsklassen en monitoring beheertypen
Taakgroep Natuurkwaliteit en Monitoring SNL
April 2012, januari 2013 gepubliceerd*

*N13.01 Vochtig weidevogelgrasland
Van dit type moet ongeacht de aanwezige oppervlakte altijd een kwaliteitsbepaling worden gedaan.*

Afbakening

- Het beheertype omvat grasland met per 100 ha minimaal 35 broedparen van Grutto, Tureluur, Watersnip, Kemphaan, Slobeend, Zomertaling, Veldleeuwerik, Wulp, Kluut, Krakeend, Kuifeend, Wintertaling, Graspieper en/of Gele kwikstaart.*
- Het maai- en graasbeheer wordt zodanig gevoerd dat zo min mogelijk jongen slachtoffer worden van beheeringrepen (minder dan 10%).*

Structuur

Vochtig weidevogelgrasland van goede kwaliteit heeft een open karakter zonder opgaande structuurelementen, waardoor de dekking voor predatoren beperkt is. Naast de overwegende korte grazige vegetaties is ook enig mozaïek gewenst van hoge en lage gras- en kruidenvegetatie en een rijk begroeide slootkant voor voedsel en dekking van de kuikens. Dit mozaïek wordt verkregen door een afwisseling van tijdstip en vorm van beheer (maaïen, begrazen).

....

....

Flora en fauna

Biotische kwaliteit wordt uitgedrukt in het voorkomen van kwalificerende broedvogels:

Broedvogels: Gele kwikstaart, Graspieper, Grutto, Kemphaan, Krakeend, Kuifeend, Slobeend, Tureluur, Veldleeuwerik, Watersnip, Wintertaling, Wulp, Zomertaling.

Tot de kwalificerende soorten kunnen ook 2 extra soorten uit bijlage 1 gerekend worden, indien deze voorkomen in het beheertype. Daarbij valt bijv. te denken aan Kemphaan en Watersnip.

Kwaliteitsbepaling

- **Goed:** *indien meer dan 60 broedparen per 100 ha van de kwalificerende soorten voorkomen*
- **Matig:** *indien 45 – 60 broedparen per 100 ha van de kwalificerende soorten voorkomen*
- **Slecht:** *indien 35 – 45 broedparen per 100 ha van de kwalificerende soorten voorkomen*

De biotische kwalificatie volgens bovenstaand criterium voor beide NM-gebieden zijn als volgt:

De Gement

Het oppervlak van het NM-deel van de Gement is 31,5 ha

De dichtheden van weidevogels volgens SNL-criteria voor dit gebied zijn respectievelijk:

2009	3 broedsels / 100 ha
2013	57 broedsels / 100 ha
2014	60 broedsels / 100 ha
2015	57 broedsels / 100 ha

Het Broek

De oppervlakte van Het Broek (zuid) is 71,5 ha

De dichtheden van weidevogels volgens SNL-criteria voor dit gebied zijn respectievelijk:

2009	21 broedsels / 100 ha
2013	53 broedsels / 100 ha
2014	41 broedsels / 100 ha
2015	39 broedsels / 100 ha

Conclusie:

Volgens bovenstaand citaat uit het INTERPROVINCIAAL OVERLEG vallen de resultaten van het weidevogelbestand op de NM-gronden van De Gement in de categorie: *matig*

Voor Het Broek is de kwalificatie: *slecht*.

Deze wijze van kwalificatie geeft voor de NM-gronden eigenlijk nog een te gunstig beeld, want voor de berekening van de kwaliteitstoets zijn *vastgestelde territoria* gebruikt en niet van *uitgekomen broedsels*. Verder is het nog zeer de vraag of een uitgekomen broedsel ook vliegvlugge jongen heeft opgeleverd.

In ieder geval is in 2015 vastgesteld dat de reproductie van weidevogels op NM-gronden een zeer laag niveau had, waardoor de kwalificatiewaarde feitelijk veel lager uitkomt.

Wanneer de abiotische omstandigheden van het westelijk deel van Het Broek voor weidevogels worden verbeterd, mag verwacht worden, dat de dichtheden van de soorten significant zullen toenemen.

Voedsel

Foto 4 Uitgestoken kubus voor onderzoek macrofauna

Ook werden monsters grond verzameld (kubussen van 30x30x30 cm) die in het laboratorium onderzocht werden op het voorkomen van macrofauna, zoals wormdichtheid.

Het resultaat hiervan was dat op de SBB-weidevogelpercelen een gemiddelde wormdichtheid voorkwam van 40 tot 50 gram per m².

Voor weidevogelgebieden blijkt de wormdichtheid minimaal 100 gram per m² te moeten zijn.

Goede weidevogelgebieden halen een wormdichtheid van 1.000-1.500 gram per m².

Abiotische factoren

Grondwaterpeiling

In april 2014 is een aantal grondboringen verricht in De Gement en in Het Broek (westelijk deel) om het grondwaterpeil te meten (zie P. Busink; Inventarisatie- en aanbevelingsrapport 2014

Weidevogelgebied in de Moergestelse Gement en het Moergestels Broek, Natuurmonumenten).

In De Gement werden 9 boringen verricht, het grondwaterpeil in het weidevogelgebied varieerde hier tijdens de broedperiode tussen 59 cm en 90 cm, met een gemiddelde van 78 cm.

In Het Broek werden 14 boringen verricht, het grondwaterpeil in dit weidevogelgebied varieerde toen in het broedseizoen tussen 49 cm en 98 cm, met een gemiddelde van 76 cm.

*Citaat (betreffende abiotische kwaliteit 'vochtig weidevogelgrasland' N13.01):
uit INTERPROVINCIAAL OVERLEG (IPO)
Kwaliteitsklassen en monitoring beheertypen
Taakgroep Natuurkwaliteit en Monitoring SNL
April 2012, januari 2013 gepubliceerd*

Standplaatsfactoren waterbeheer

Voor weidevogelgrasland zijn hoge grondwaterstanden optimaal, omdat daarbij de gewasproductie pas later op gang komt en door de betere vochtvoorziening de bodem goed permeabel is, waardoor regenwormen dicht bij de oppervlakte blijven.

Goed weidevogelgrasland wordt daarom doorgaans gekenmerkt door hoge grondwaterstanden.

In de winter liggen de waterstanden dichtbij of net boven het maaiveld.

Voor de instandhouding van dit type is bemesting met ruwe stalmest onmisbaar.

De bemestingsdruk mag echter niet te hoog zijn, aanbevolen wordt een bemesting elke 3 jaar met 20 ton ruige stalmest per hectare, waarbij de natste delen niet bemest worden.

Kwaliteitsbepaling

Goed: *indien in minstens 80% van de oppervlakte de grondwaterstand in de periode maart-juni minder dan 45 cm onder maaiveld ligt.*

Matig: *indien niet voldaan wordt aan goed en in minstens 40% van de oppervlakte de grondwaterstand in de periode maart-juni minder dan 45 cm onder maaiveld ligt.*

Slecht: *indien aan bovenstaande criteria niet wordt voldaan.*

Conclusie:

Duidelijk is dat de grondwaterstand in het weidevogelgebied tijdens de broedperiode veel te laag is. In de literatuur wordt gesteld, dat tijdens het broedseizoen het grondwaterpeil tussen de 20 en 40 cm moet liggen.

De kwaliteitsbepaling conform bovenstaand citaat geven voor beide NM-gebieden over het waterbeheer dan ook een beoordeling van 'slecht'.

Dichtheid bovenlaag

In juni 2015 heb ik samen met Bart Timmermans (werknemer van het Louis Bolk instituut) op weidevogelpercelen in de Gement, die door SBB worden beheerd, met een penetrometer grondmetingen verricht. De reden hiertoe was dat het vermoeden bestond, dat de bovenlaag van de graslanden veel te hard was. Uit de metingen werd dat vermoeden bewaarheid, er bleek inderdaad een grote compactie te bestaan, vooral in de bovenste laag.

Foto 5 met de penetrometer wordt de compactie gemeten

Foto 6: grote uitslag in de bovenlaag

Deze grote compactie van de bovenlaag maakt een weidevogelbiotoop vrijwel ongeschikt als broedgebied, omdat de grond door snavels niet gesondeerd kan worden. Ook blijkt hemelwater moeilijk de grond in te kunnen dringen, waardoor de diepere grondlagen te droog blijven en voor wormen en andere ongewervelden daardoor minder geschikt zijn.

Met andere woorden: voor weidevogels (met name grutto's en wulpen) zijn op deze percelen (te) weinig voedsel aanwezig en door de harde bovenlaag kunnen ze er ook nog eens niet bij.

Het zal aannemelijk zijn dat de structuur van de bodem in het aangrenzende gebied van NM met de ernaast liggende SBB-percelen overeen zal komen. Ook het grondwaterpeil blijkt erg laag te zijn. Beide abiotische factoren zullen in hoofdzaak bepalen dat op de NM-gronden de kwaliteit van het broedbiotoop voor weidevogels slecht is.

Opmerkingen/aanbevelingen De Gement en Het Broek (zuid)

Bij eerdere inventarisaties in 2013 en 2014 zijn opmerkingen en aanbevelingen gedaan die het broedbiotoop voor weide-, akker- en struweelvogels kunnen verbeteren. Er zal in herhaling gevallen worden, wanneer die aanbevelingen in dit rapport weer uitgebreid aan bod komen.

Daarom nu alleen een opsomming met een korte omschrijving. In ieder geval zijn in 2015 de onderhavige situaties hetzelfde gebleven.

Het weidevogelbiotoop

De Gement (NM-deel)

- Vanaf perceel 05F tot en met 05C03 inrichten als 'kern weidevogelgebied'.
- Rietkragen (boomopslag) in 'kern-weidevogelgebied' verwijderen.
- Grondwaterpeil op de weidevogelpercelen in maart/ april is voor weidevogels het meest gunstig wanneer dat 20 / 40 cm onder het maaiveld is.
- Waterafvoer tegen gaan door verwijderen van de drie ellebogen bij de Kasteeldreef.
- Dammetjes in sloten opwerpen om wegstromen van gebiedseigen water tegen te gaan.
- Verhogen van LOP-stuw in afvoersloot langs de Kasteeldreef bij de Aboomseweg, zodat flinke delen tussen Kasteeldreef en Goyaardsdijk in de winter onder water komen te staan.
- In de broedtijd een aantal plas-dras situaties realiseren; ondiep water en slik werken als een magneet voor weidevogels!!
- Slot aanbrengen aan lopstuw, alleen NM-personeel heeft de sleutel en bedient deze stuw.
- Enkele peilbuizen in het gebied aanbrengen.
- Weipalen in weidevogelgebied op perceelgrenzen in oost-west richting verwijderen. Dit bevordert de uitgestrektheid van het gebied.

Bij het verwijderen van weipalen wordt ook het prikkeldraad in het weidevogelgebied opgeruimd.

Prikkeldraad is niet wenselijk in een natuurgebied, menig keer is een Kievit dood aan de prikkeldraad gevonden. Onder prikkeldraad richten planten zich op, waardoor voor weidevogels het zicht over het gebied wordt belemmerd.

Wanneer vee ingeschaard moet worden, kan men gebruik maken van kunststofpalen met schriklint om een oppervlak tijdelijk uit te rasteren.

- Tijdens broedperiode geen vee-inscharing in het weidevogelgebied (met name niet in perceel 05-E); wel vee-inscharing mogelijk op percelen aan de randen, of nabeweiding op weidevogelpercelen vanaf ca. 1 september, wanneer percelen na 15 augustus zijn gemaaid.
 - Sloten liggen voornamelijk in oost-west richting. Op verschillende locaties kan de noordzijde (of beide zijden) van een sloot afgevlakt worden (minimaal 5 meter), waardoor plas-dras zones ontstaan. Wanneer de weipalen zijn verwijderd kan het afgraven goed worden uitgevoerd.
 - Delen van percelen afgraven, zodat daar gedurende het voorjaar water in blijft staan (bv delen perceel 05-T01 en 05-E, waar nu pitruspollen in staan). Naast voedselbron zullen deze waterpartijen ook dienst doen als slaap-, cq poetsplaats.
 - Bodemdichtheid aanpakken! Waar nodig de bovenlaag bewerken met de 'graslandbeluchter'.
 - Op weidevogelpercelen niet voor 15 augustus maaien.
 - Materieel en werkwijze aanpassen aan natuurgronden (bv brede profielarme banden, lichte voertuigen).
 - Gemaaid gras los afvoeren (niet meer persen in balen of rollen, dat geeft door zware wioldruk van beladen wagens en door steeds op en neer gerij om de wagens met rollen/balen te laden, een te grote belasting voor de bovengrond).
 - Spaarzame bemesting van ruige stalmest in nazomer aanbrengen.
 - Sloten weerszijden van de Kasteeldreef hebben nog de dieptes die aangepast zijn voor agrarische doeleinden. Het etiket 'agrarisch' is in het gebied niet meer van toepassing, daarvoor in de plaats is 'natuur' gekomen. Om de natuurdoeleinden in het weidevogelgebied beter te verwezenlijken, zullen beide sloten minstens ondieper gemaakt moeten worden, om hun water onttrekkende functie op de weidevogelpercelen te verkleinen.
- Voor natuurontwikkeling zal verreweg de beste oplossing zijn, om de Kasteeldreef uit de openbaring te halen en de sloten dicht te schuiven.
- Van 15 maart tot 15 juli de Kasteeldreef afsluiten
- Enkele toegangsdammen naar percelen vanaf de Kasteeldreef in begin mei maaien om ouders met kuikens doorgang te geven naar bloemrijke percelen op SBB-gronden

Het Broek (zuid)

- 'Kern weidevogelgebied' bepalen voor:
 - Het Broek west van Elsdijk, vanaf perceel 05-D01 tot en met perceel 05-B03.
 - Het Broek oost van Elsdijk, vanaf perceel 07-J tot en met zuidgrens perceel 07-A en 07-half B.
- Rietkragen (boomopslag) in 'kern-weidegebied' verwijderen.
- Grondwaterpeil op de weidevogelpercelen in februari/maart omhoog zetten tot 20 / 40 cm onder het maaiveld.
- Afvoer van gebiedseigen water tegen gaan door verwijderen van de vijf ellebogen bij de Elsdijk.
- In oostelijk deel van 'Het Broek' gebiedseigen water vasthouden door dammen in slootjes aan te leggen. Indien nodig in deze sloten water uit Rosep in pompen.
- In westelijk deel van 'Het Broek' het wegstromen van kwelwater uit percelen 07-N en 07-A over de rand naar afvoersloot paardenwei tegen gaan.
- Afvoersloot die in noord- en oost-richting door het oostelijk deel van 'Het Broek' loopt en uitkomt in de Rosep verontdiepen. Deze sloot heeft nog een afvoerfunctie uit de tijd dat het gebied nog een agrarische bestemming had.
- Een aantal plas-dras situaties aanleggen: water werkt als een magneet voor weidevogels!!
- Enkele peilbuizen aanbrengen.
- Bodemdichtheid aanpakken! Waar nodig de bovenlaag bewerken met 'graslandbeluchter'.
- Op de weidevogelpercelen niet eerdere maaien dan 15 augustus.
- Spaarzame bemesting van ruige stalmest in nazomer.
- Materieel en werkwijze aanpassen voor natuurgronden (bv brede profielarme banden, lichte voertuigen, geen geperste rollen of balen, wel hooi los opladen).
- Tijdens broedperiode geen vee-inscharing in het weidevogelgebied. Wel vee-inscharing mogelijk op percelen aan de randen, of nabeweiding op weidevogelpercelen vanaf september, wanneer percelen na 15 augustus zijn gemaaid.
- Bomen langs wegen kappen voor meer openheid in het weidevogelgebied, zoals:
 - Elsdijk vanaf de boerderij tot aan de Floraweg.
 - Halverwege Goyaardsdijk 8 eiken voor ontstaan van een corridor.

Het struweelvogelbiotoop:

- Op percelen 05A, 05B, 05A, 07C en 07M (die aan de noordzijde buiten de kern van het weidevogelgebied vallen) een klein aantal uitgerasterde groepjes struikages aanplanten (bv met hondsrös, sleedoorn, meidoorn, braam) om de invloed van de A58 voor mens en dier te verkleinen en om tevens broedgelegenheid te bieden aan verschillende soorten zangvogels.
- Tussen de percelen die buiten het weidevogel-kerngebied liggen, de rietkragen laten staan.
- Braamstruwelen langs perceelgrenzen uitbreiden.
- Ongemaaide stroken langs enkele percelen jaarlijks laten staan.

Foto 7 Enkele struikages aan de randen van het gebied geven extra dimensie aan biodiversiteit en nemen gedeeltelijk het zicht op de A58 weg

Foto 8: Met overjarige rietkragen haalt men riet- en struweelvogels in het gebied

Boerderij Elsdijk

De boerderij staat op de nominatie om afgebroken te worden. De aanwezigheid van een huiszwaluwkolonie (40 nesten in 2015) en een kerkuil in de schuur (ook o.a. ringmussen) heeft het afbraakplan tot nu toe tegengehouden.

De boerderij wordt bewoond door een anti-kraak constructie.

Foto 9 De boerderij aan de Elsdijk

Argumenten om de boerderij met opstal af te breken zijn o.a.

- Meer openheid creëren voor het weidevogelbiotoop.
- Onkosten besparen van onderhoud.

Argumenten om de boerderij met opstal te behouden:

- De boerderij met garage, open schuur en dichte schuur verkeren in een zeer goede staat, afbreken kan gezien worden als kapitaalvernietiging.
- In de boerderij verblijft een anti-kraakwacht; de beide schuren kunnen inkomsten genereren door bv caravanstalling. De dichte schuur staat leeg en heeft een oppervlak van ca. 55 x 25 meter = 1375 m². Goed voor ca. 50 caravans en campers. De gedeelde inkomsten kunnen besteed worden aan de inrichting/aanpassing van het weidevogelgebied
- De boerderij kan onder NM-condities verhuurd worden aan een 'natuurboer'.
- De huur kan bv met gesloten beurs afgesloten worden, in ruil daarvoor heeft hij/zij de verplichting om het gebied naar NM-wensen te beheren.

De voordelen hiervan kunnen zijn:

- Het beheer van het gehele NM-gebied ligt in één hand, waardoor geen onderhandelingen en controles nodig zijn met meerdere reguliere boeren, die begrijpelijkerwijs toch opbrengst van agrarische producten belangrijker vinden dan natuurproductie.
- De natuurboer werkt met aangepast materieel om de natuurgronden te bewerken
- De natuurboer houdt voor beweiding zelf vee, dat mogelijk bestaat uit oud Hollandse rassen.
- Het biologische vlees kan als streekproduct verkocht worden.
- Door een soort van potstalsysteem toe te passen, wordt hoogwaardige stalmest verkregen, die in het natuurgebied gebruikt kan worden.
- Het werkgebied van de natuurboer kan uitgebreid worden naar het naastliggend natuurgebied van Staatsbosbeheer.
- De boerderij kan een infocentrum zijn voor het omliggende NM-gebied (PR).
- De grote huiszwaluwkolonie aan de boerderij kan blijven bestaan.

Opmerkingen/aanbevelingen Het Broek (noord)

- Perceel 04C heeft een lemige bodem en is erg ingetrapt door vee.
- Poelen in percelen 03F en 03H zijn niet uitgerasterd en in perceel 03B is de poel gedeeltelijk uitgerasterd, daardoor vindt directe bemesting in de poelen plaats door vee dat al vanaf april wordt ingeschaard.
- Tijdens het bewerken van de percelen werd gebruik gemaakt van zwaar agrarisch materieel die plaatselijk tot flinke spoorvorming heeft geleid.

Voor de toekomst:

- Indien de autosnelweg A58 wordt verbreed van vier naar zes rijstroken:
 - Het verzoek indienen om weerszijden geluidswallen aan te leggen.
 - De mogelijkheid onderzoeken voor een ecologische verbinding tussen de natuurgebieden weerszijden van de A58, hetzij door een viaduct, hetzij door een doorgang onder een verhoogde autosnelweg.

Foto 10 De A58, voor dieren een onneembare hindernis tussen de natuurgebieden weerszijden van deze autosnelweg

- De Rosep omleiden naar de Reedijk, waardoor de wateronttrekking in het weidevogelgebied door deze verdiepte genormaliseerde beek wordt tegen gegaan
- De beheerder van het gebied in Het Broek, dat de status "particulier natuurbeheer" heeft, verzoeken om het beheer van dit gebied aan te laten passen aan het weidevogelbeheer van NM die dit beheer in zijn aangrenzend natuurgebied uitoefent.

In december 2015 is de Grutto uitgeroepen tot de 'Nationale Vogel van Nederland'

Literatuur

- Geld, J. van der, Groen N.M., Veer, R. van 't. 2013;
Weidevogels in een veranderd landschap: Meer kleur in het grasland.
KNNV Uitgeverij, Zeist.
- P. Busink; uitgave maart 2010;
Inventarisatieverslag Broedvogels 2009 in het EHS-gebied De Hilver.
Vogelwerkgroep Midden-Brabant.
- P. Busink, R. van Hoesel; uitgave november 2012;
Inventarisatieverslag 2012 Broedvogels in Moergestels Broek (noord) .
Natuurmonumenten
- P. Busink, uitgave januari 2014;
Inventarisatieverslag 2013: Broedvogels in de Moergestelse Gement en Moergestels Broek (zuid)..
Natuurmonumenten.
- P. Busink; uitgave december 2013;
Inventarisatieverslag 2013 Broedvogels in de Moergestelse Gement.
Staatsbosbeheer.
- P. Busink; uitgave januari 2014;
Inventarisatieverslag 2013 Broedvogels in de Moergestelse Gement en Moergestels Broek (zuid).
Natuurmonumenten.
- P. Busink; uitgave december 2014;
Inventarisatieverslag 2014 Broedvogels in de Moergestelse Gement en het Helsbroek
Staatsbosbeheer
- P. Busink; uitgave november 2014;
Inventarisatie- en aanbevelingsrapport 2014 Weidevogelgebied in de Moergestelse Gement en het
Moergestels Broek
Natuurmonumenten

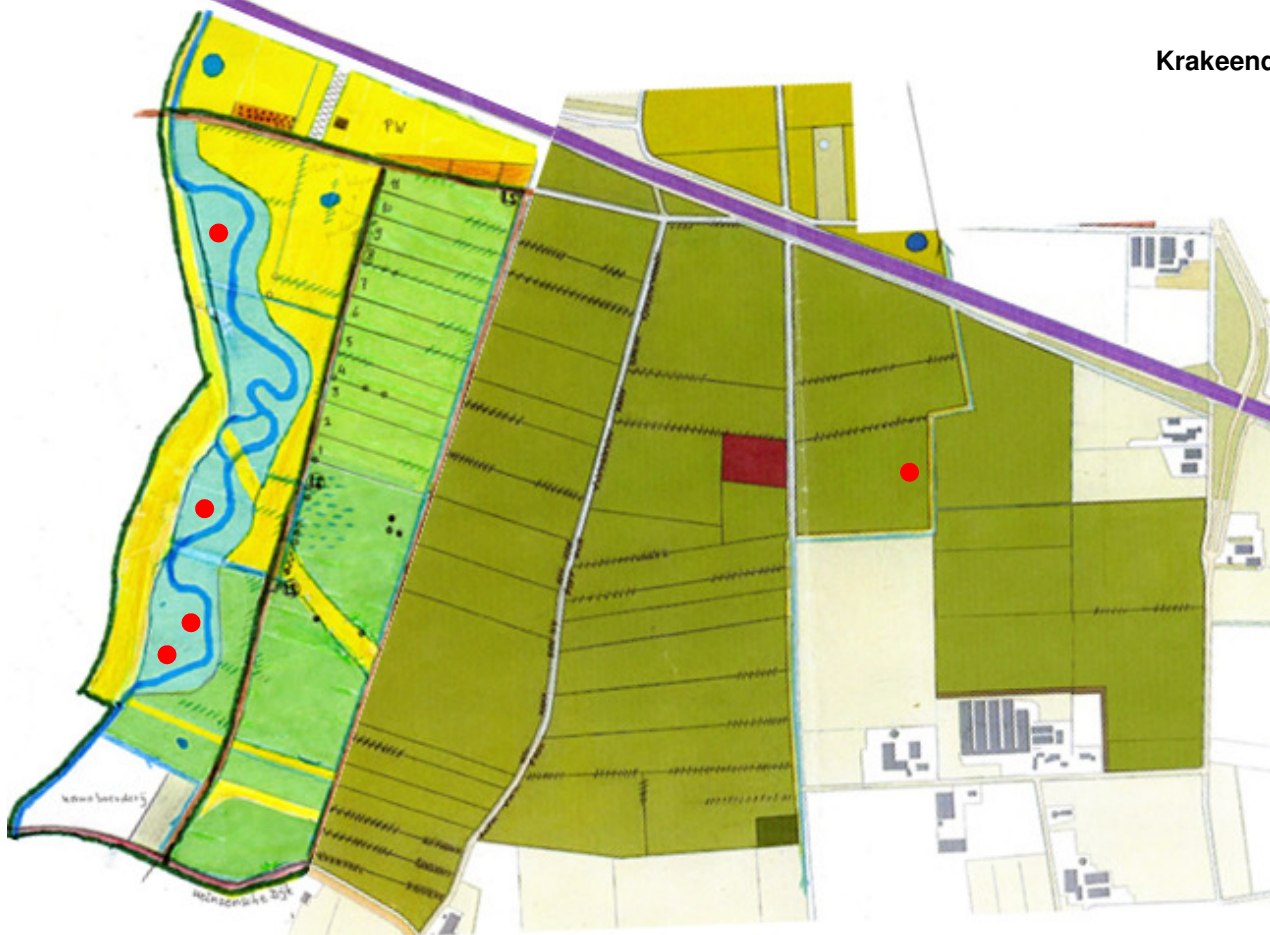
BIJLAGE 1

stippenkaarten van de waargenomen territoria

**betreffende gekwalificeerde weidevogelsoorten
in Het Broek en in De Gement**

Het egaal groene deel tussen de Reedijk en de Kasteeldreef wordt door NM
beheerd, het deel ten westen van de Kasteeldreef (met verschillende kleuren) door
SBB. In het SBB-deel stroomt de hermeanderende Reusel)

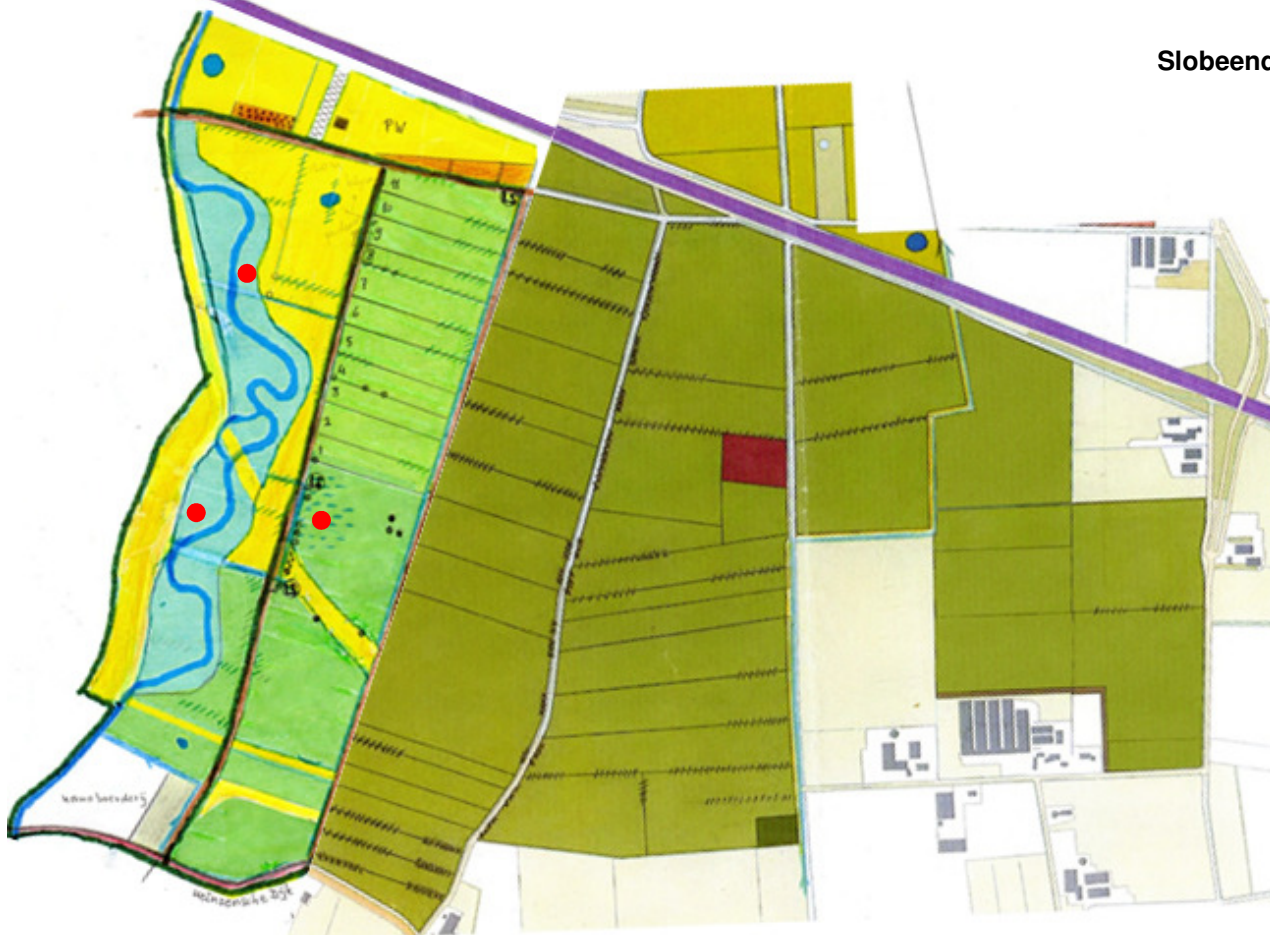
Krakeend

Zomertaling

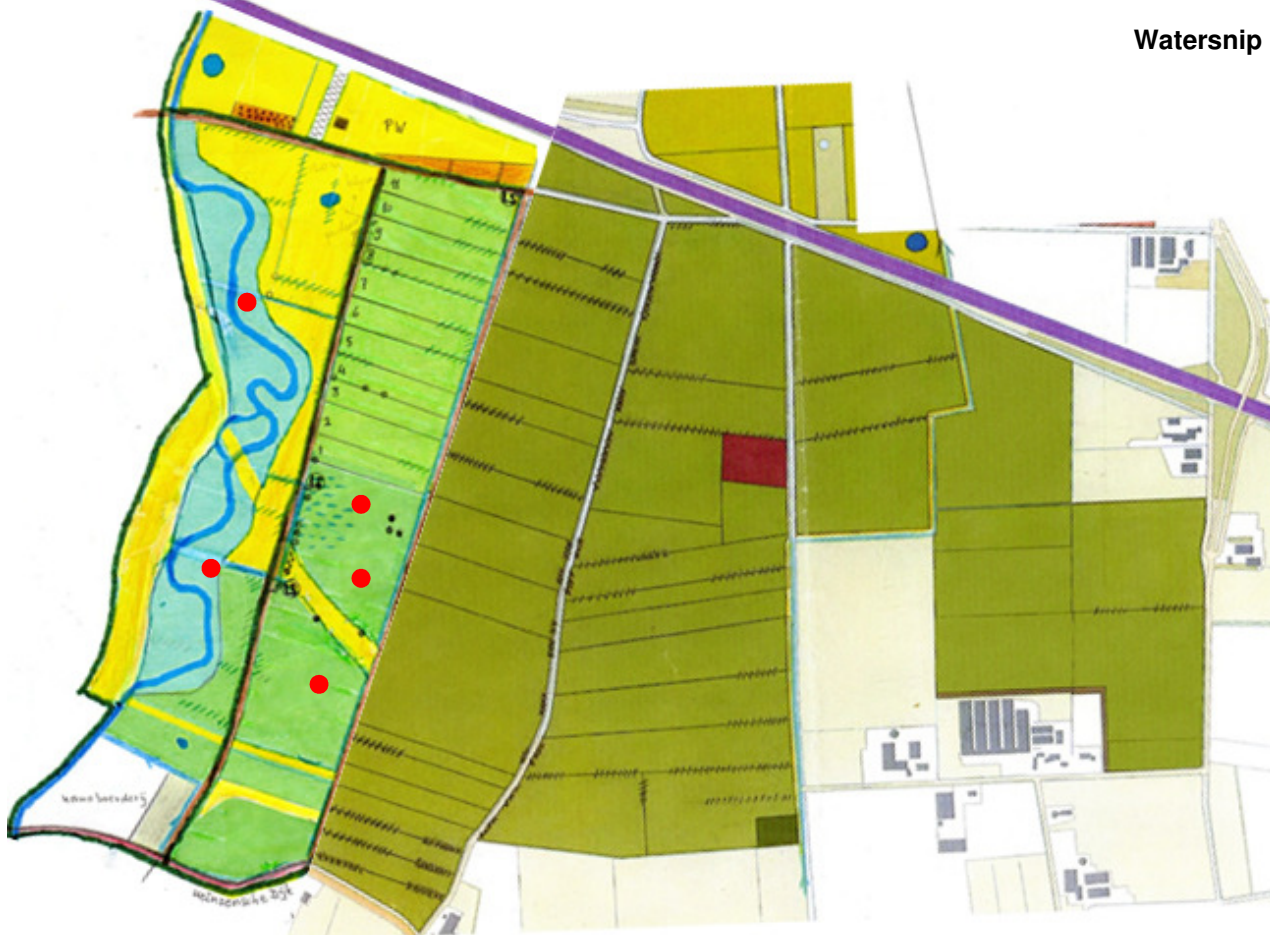
Slobeend

Kuifeend

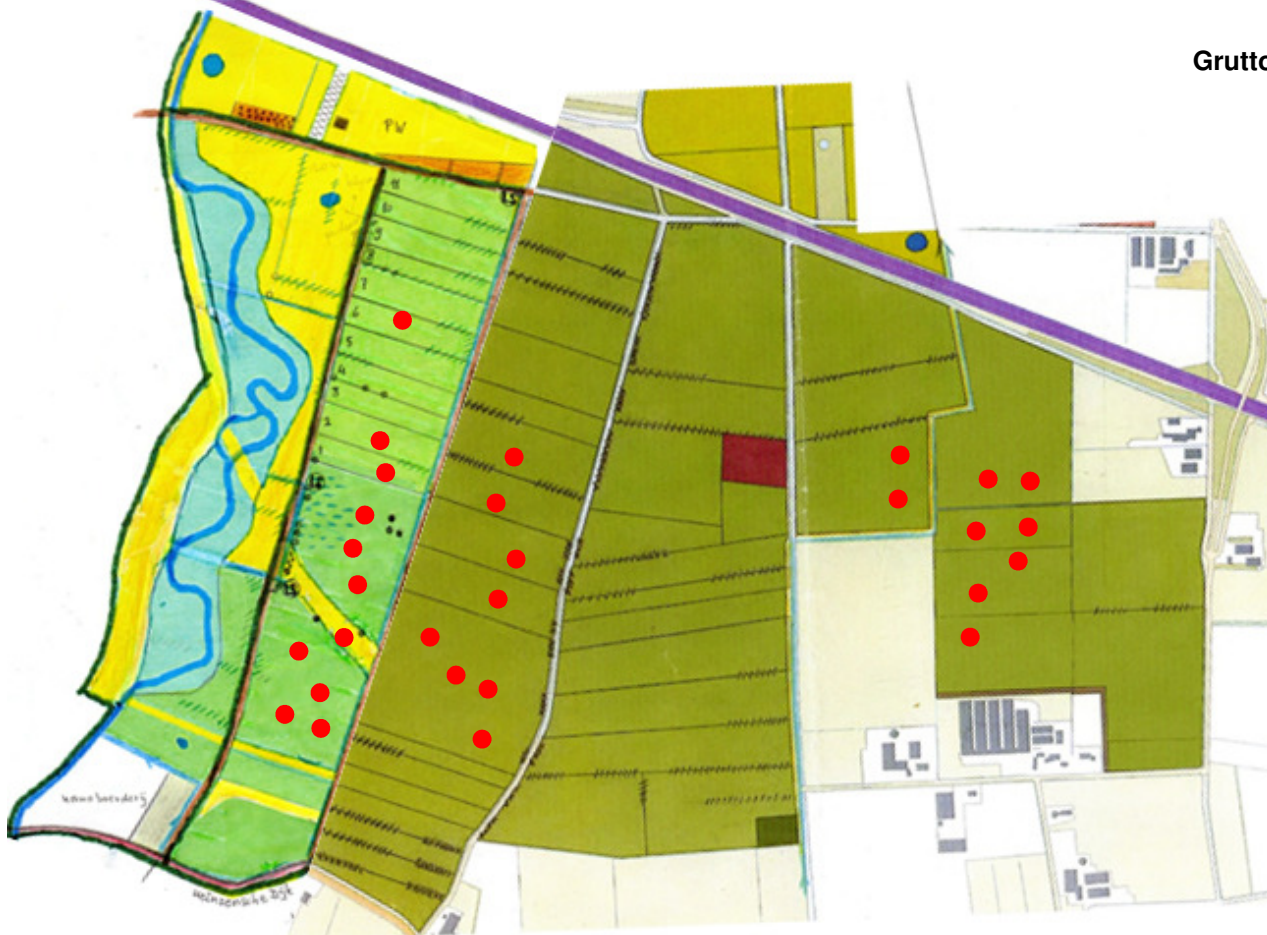
Watersnip

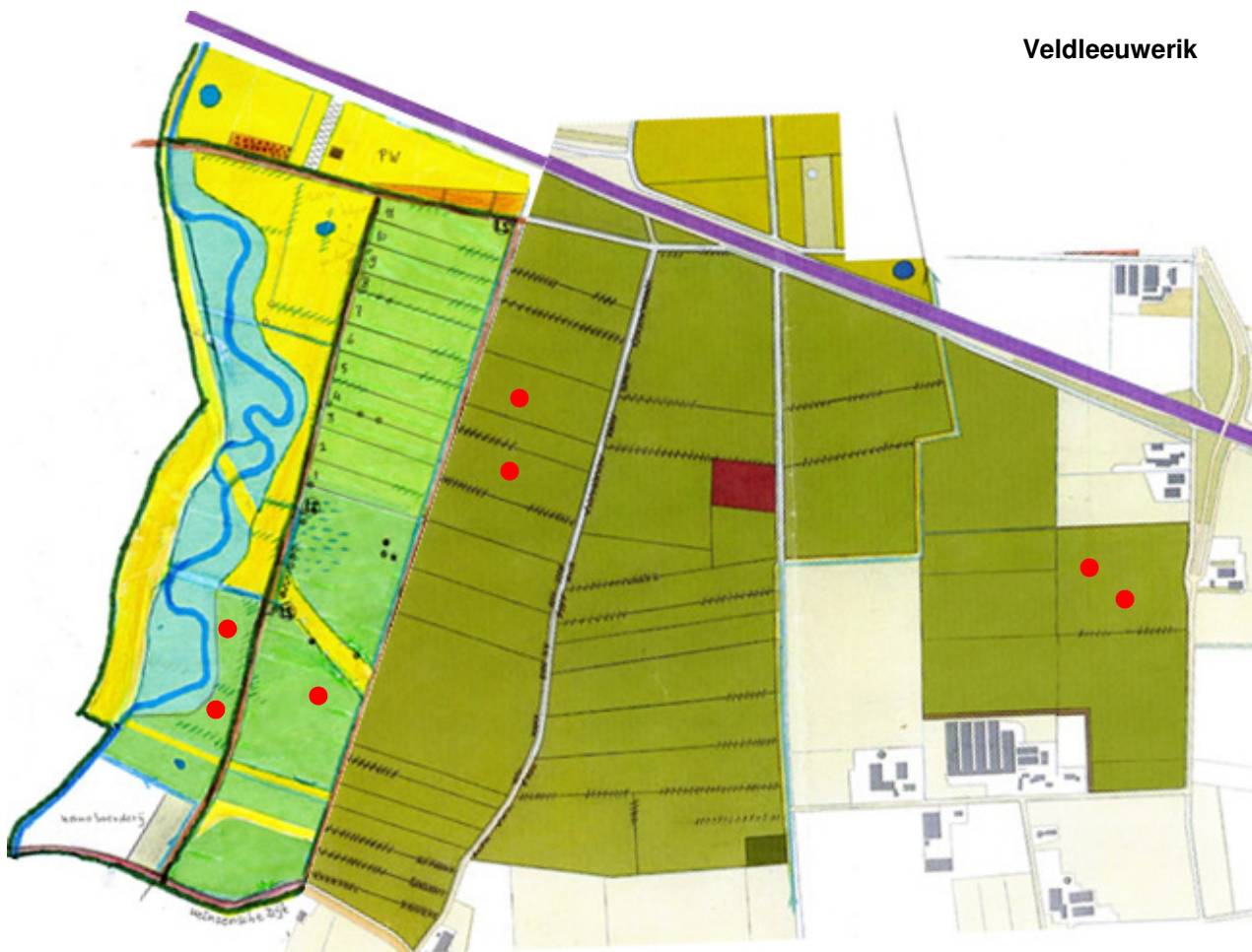
Wulp

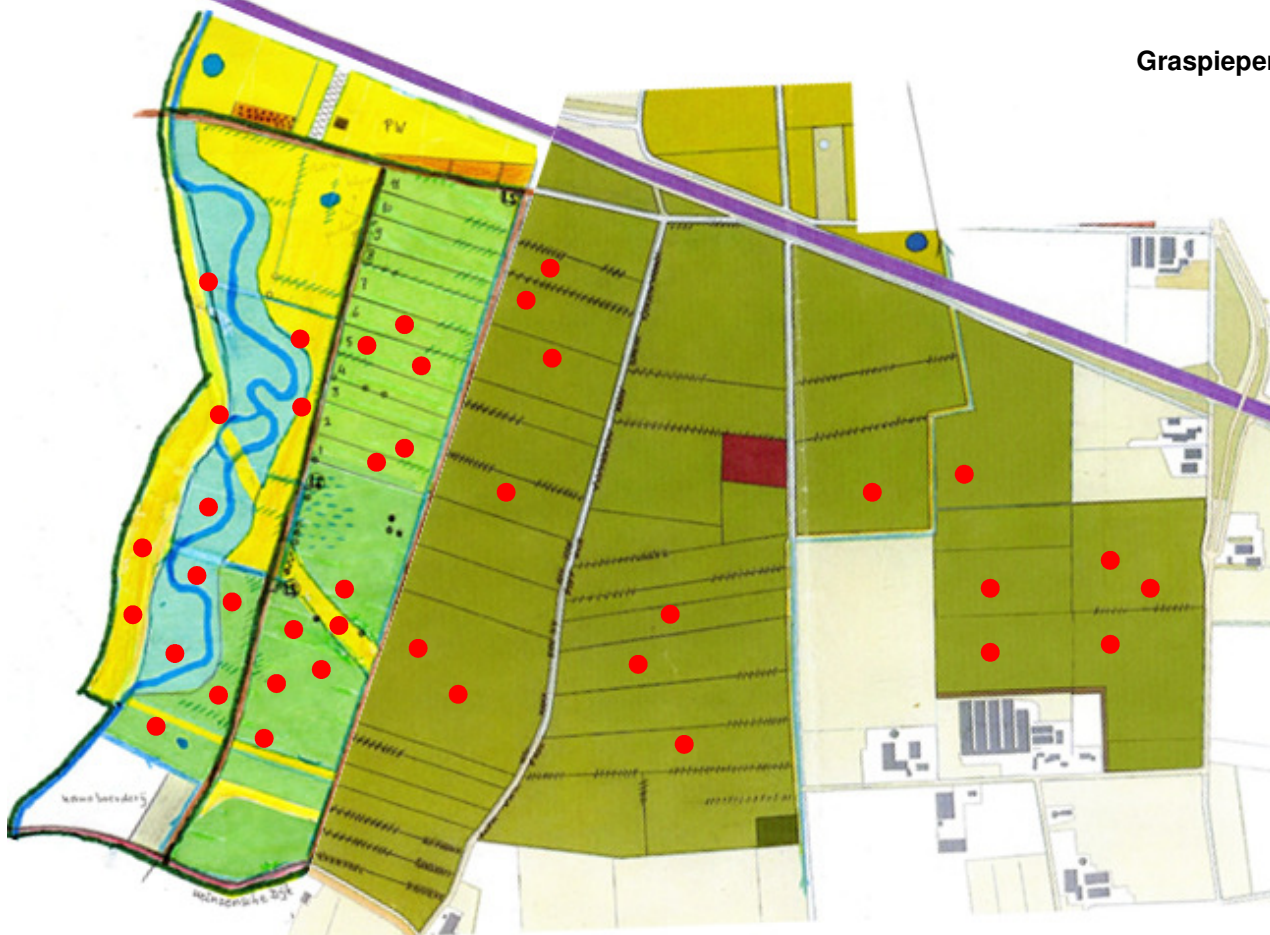
Grutto

Veldleeuwerik

Graspieper

Gele kwikstaart

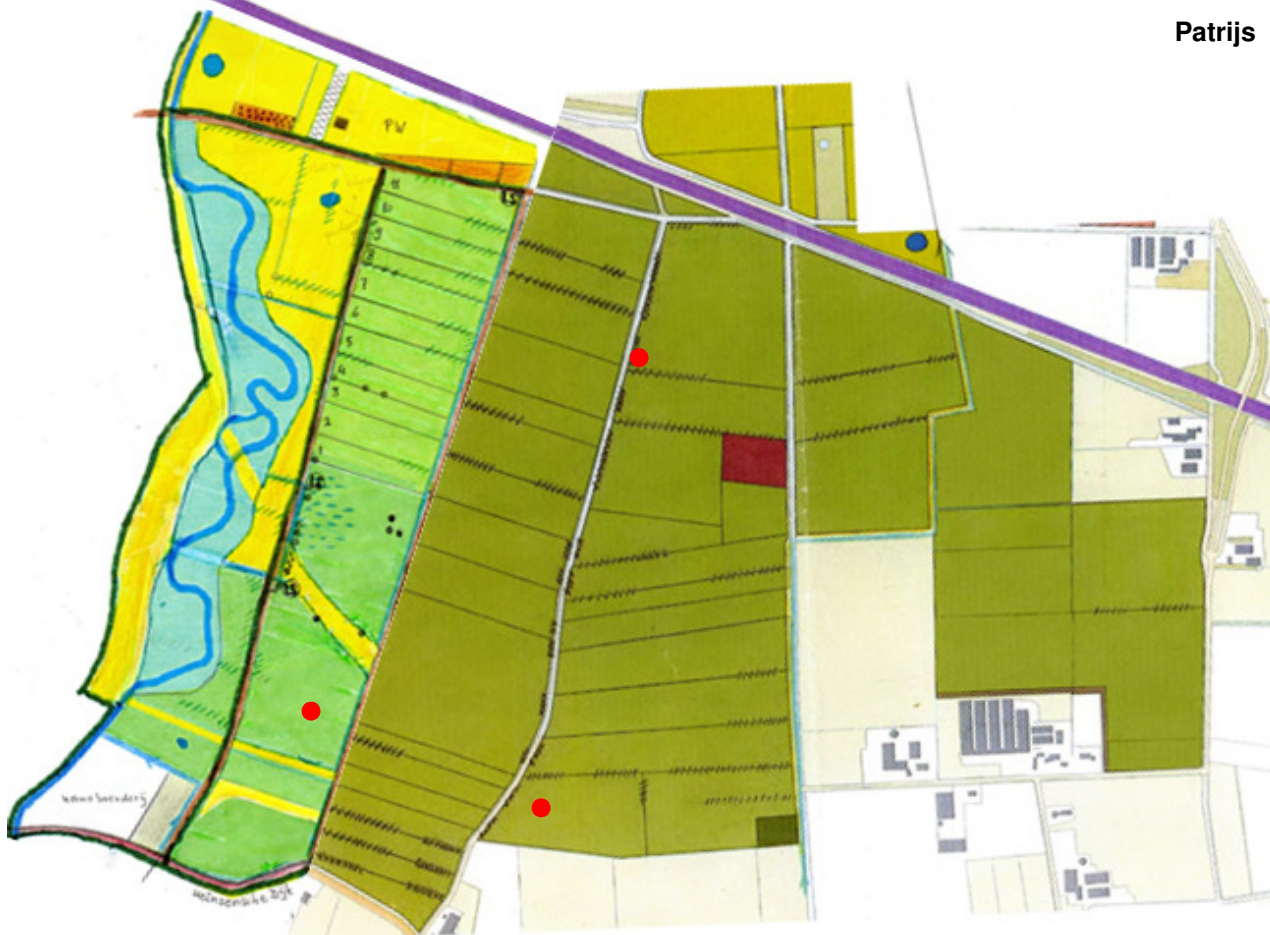

BIJLAGE 2

**stippenkaarten van de waargenomen
territoria betreffende akker- en struweelvogels
in Het Broek en in De Gement**

Het egaal groene deel tussen de Reedijk en de Kasteeldreef wordt door NM beheerd, het deel ten westen van de Kasteeldreef (met verschillende kleuren) door SBB. In het SBB-deel stroomt de hermeanderende Reusel)

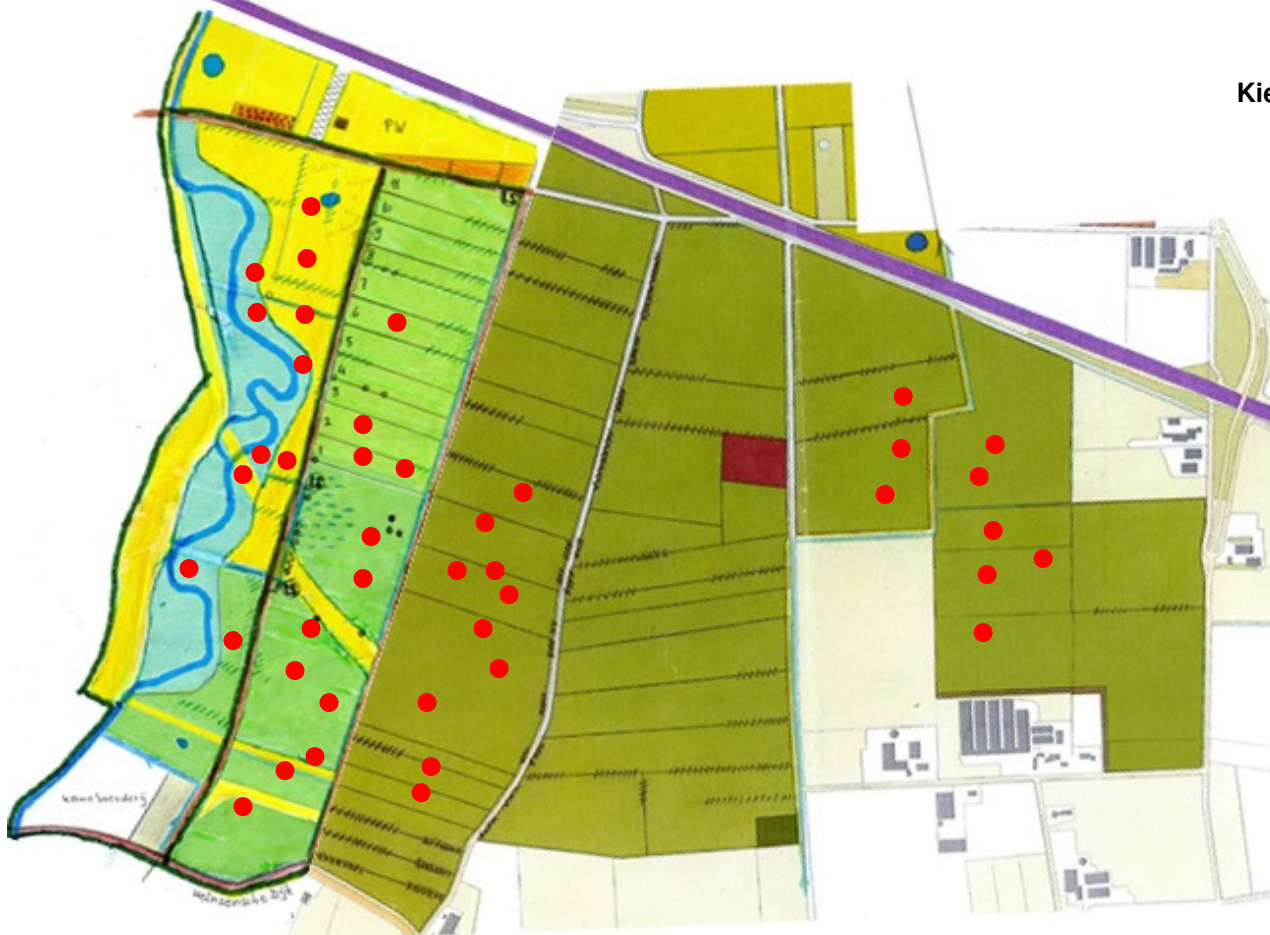
Patrijs

Kwartel

Kievit

Blauwborst

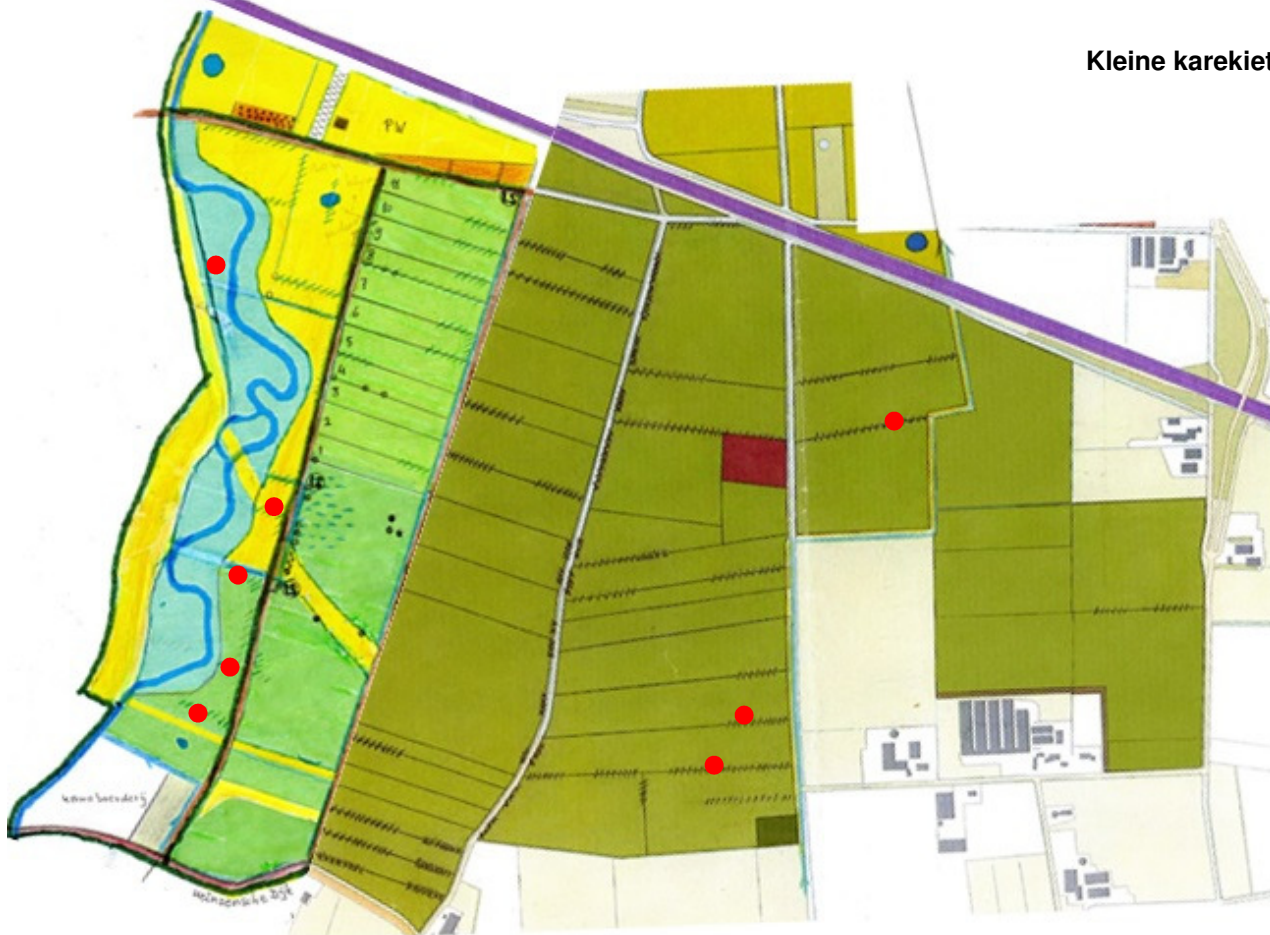
Roodborsttapuit

Bosrietzanger

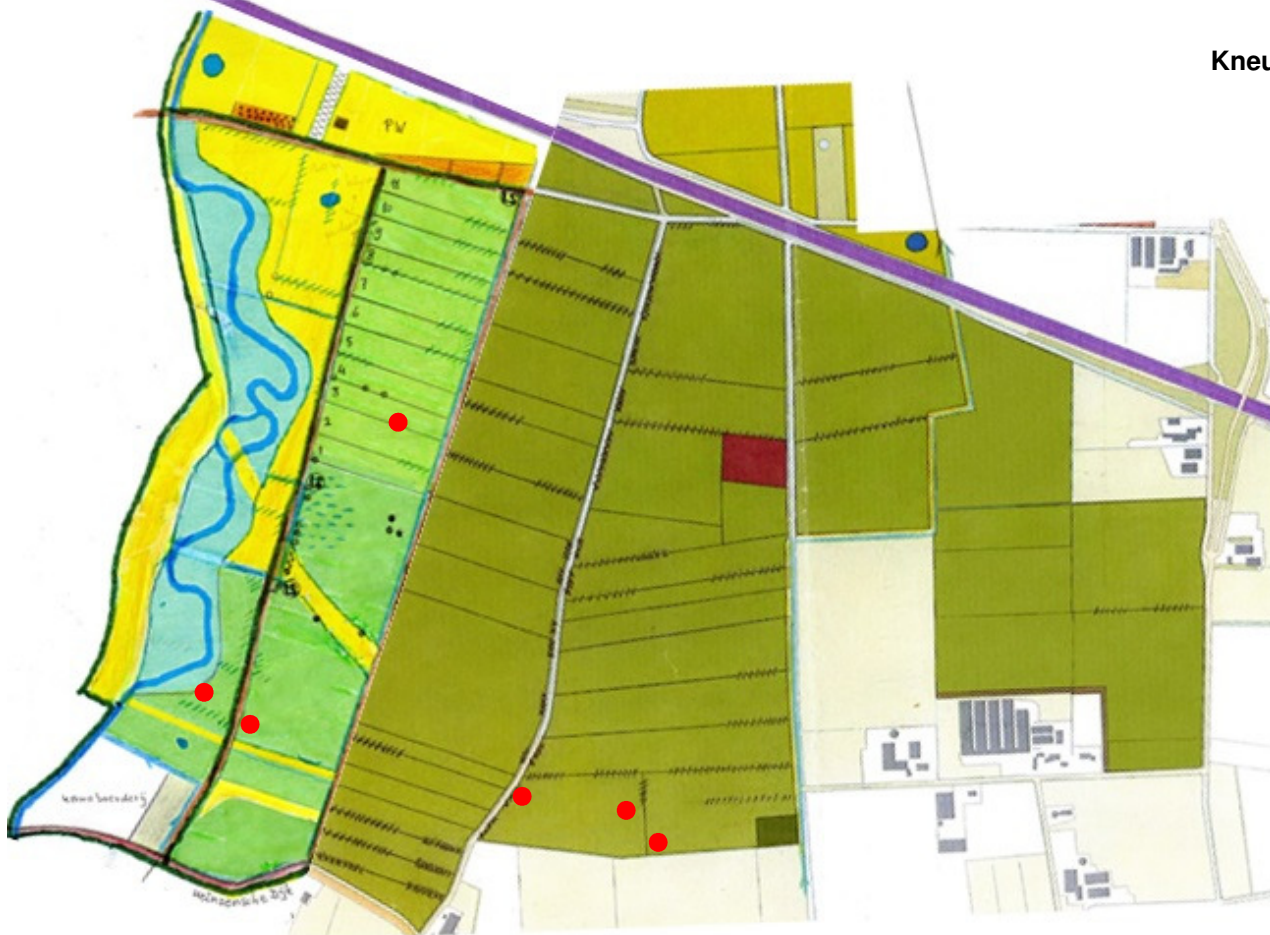
Kleine karekiet

Grasmus

Kneu

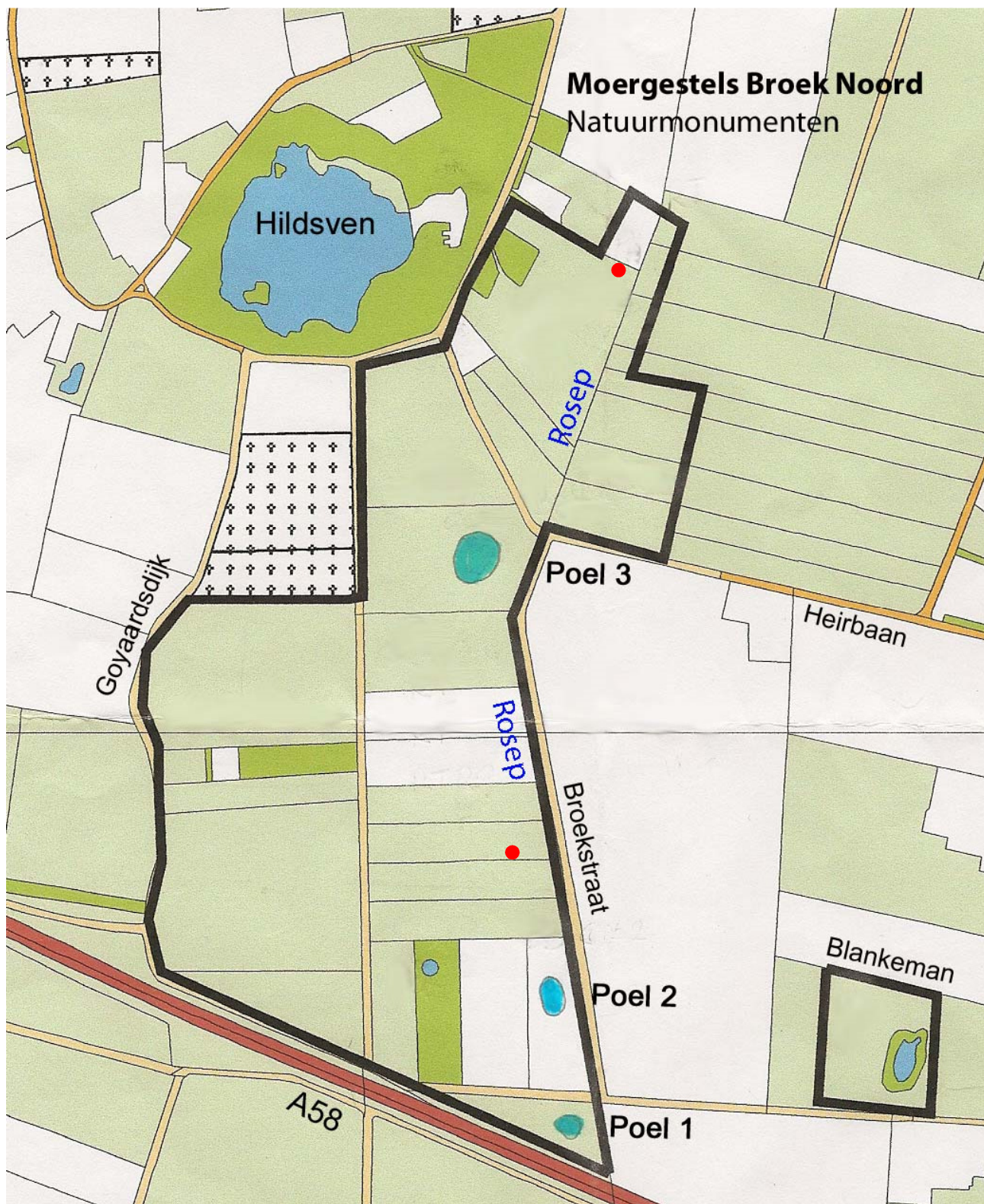
Rietgors

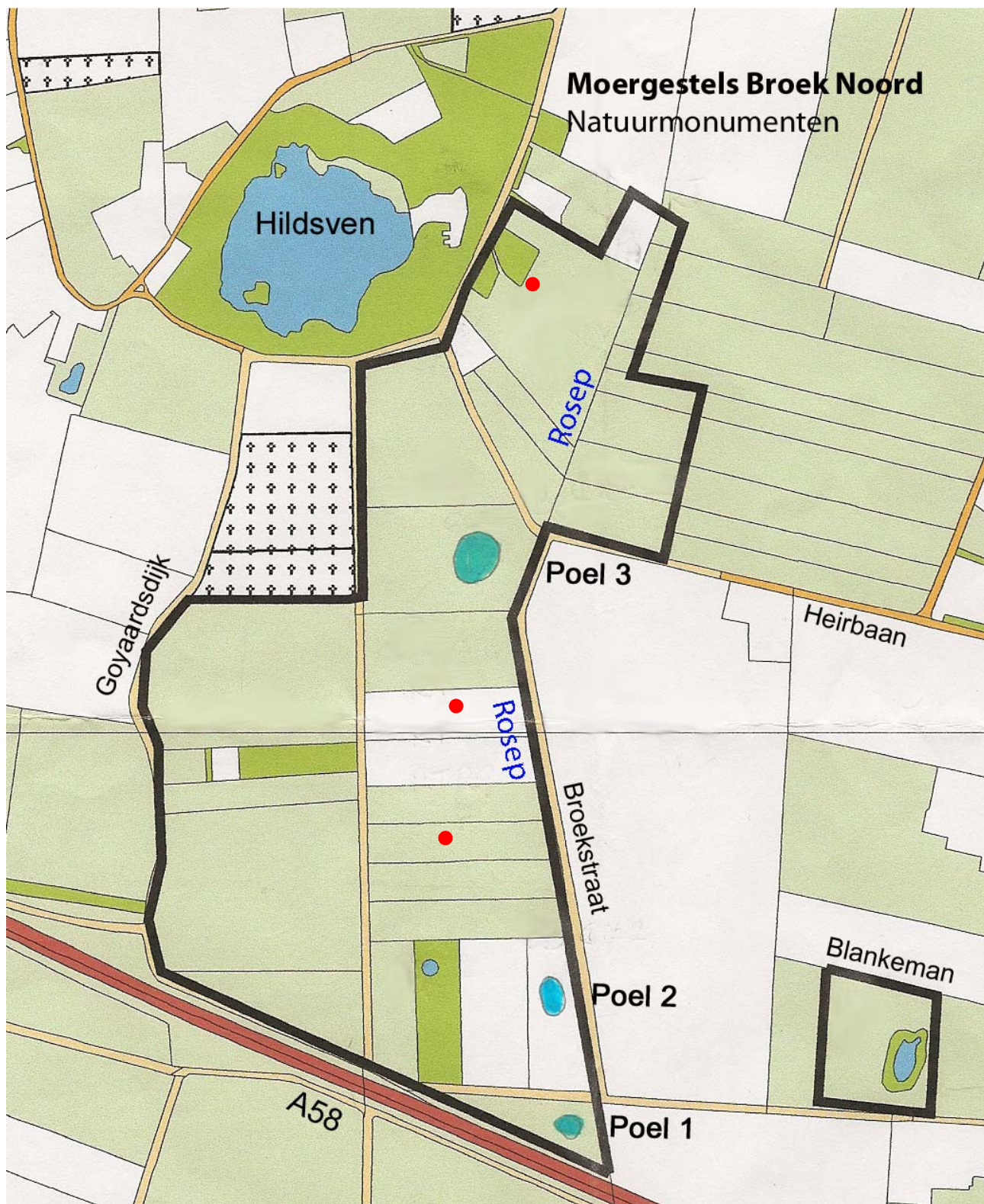
BIJLAGE 3

**stippenkaarten van waargenomen
territoria betreffende de vogelsoorten in
Moergestels Broek Noord**

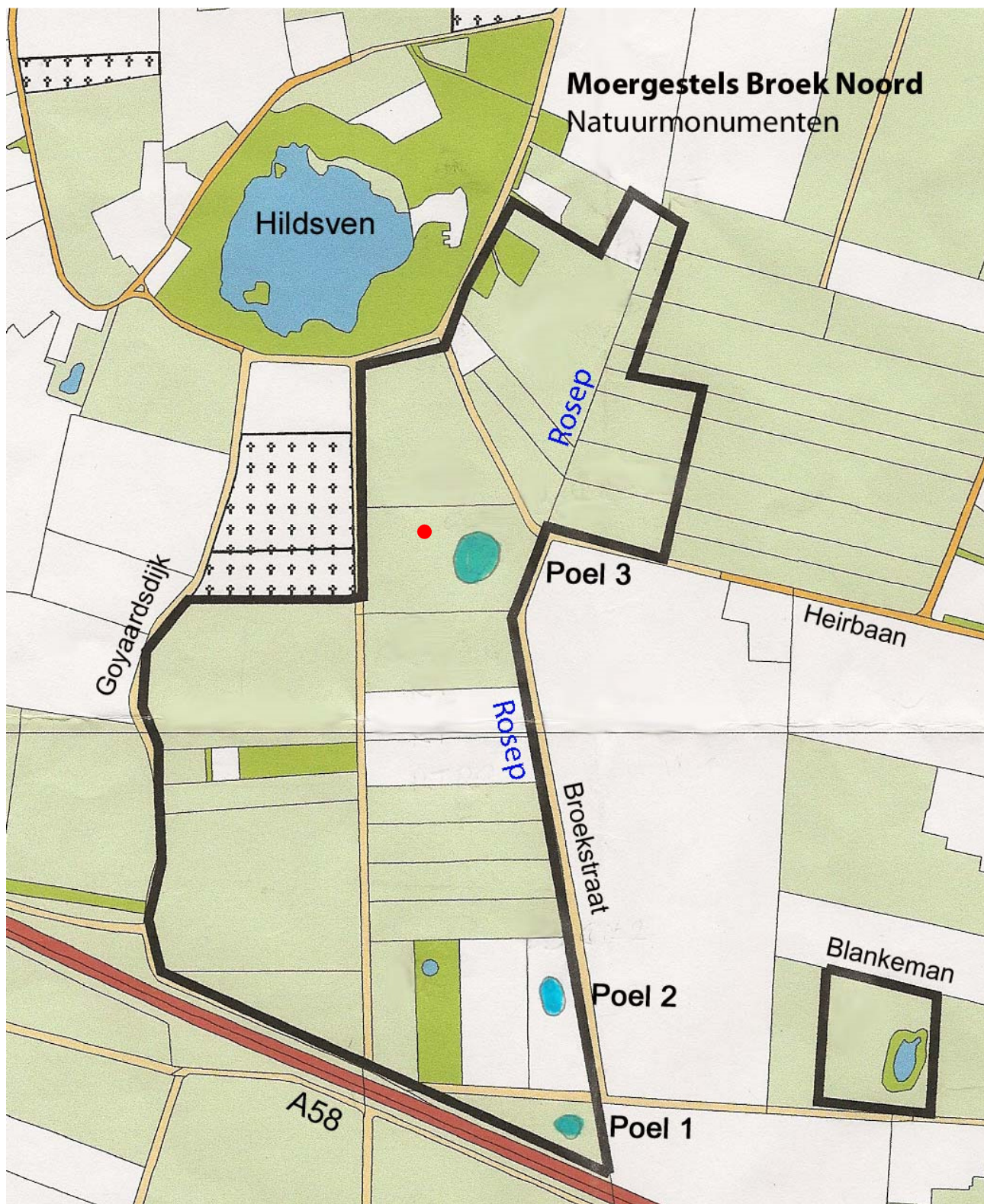
Patrijs

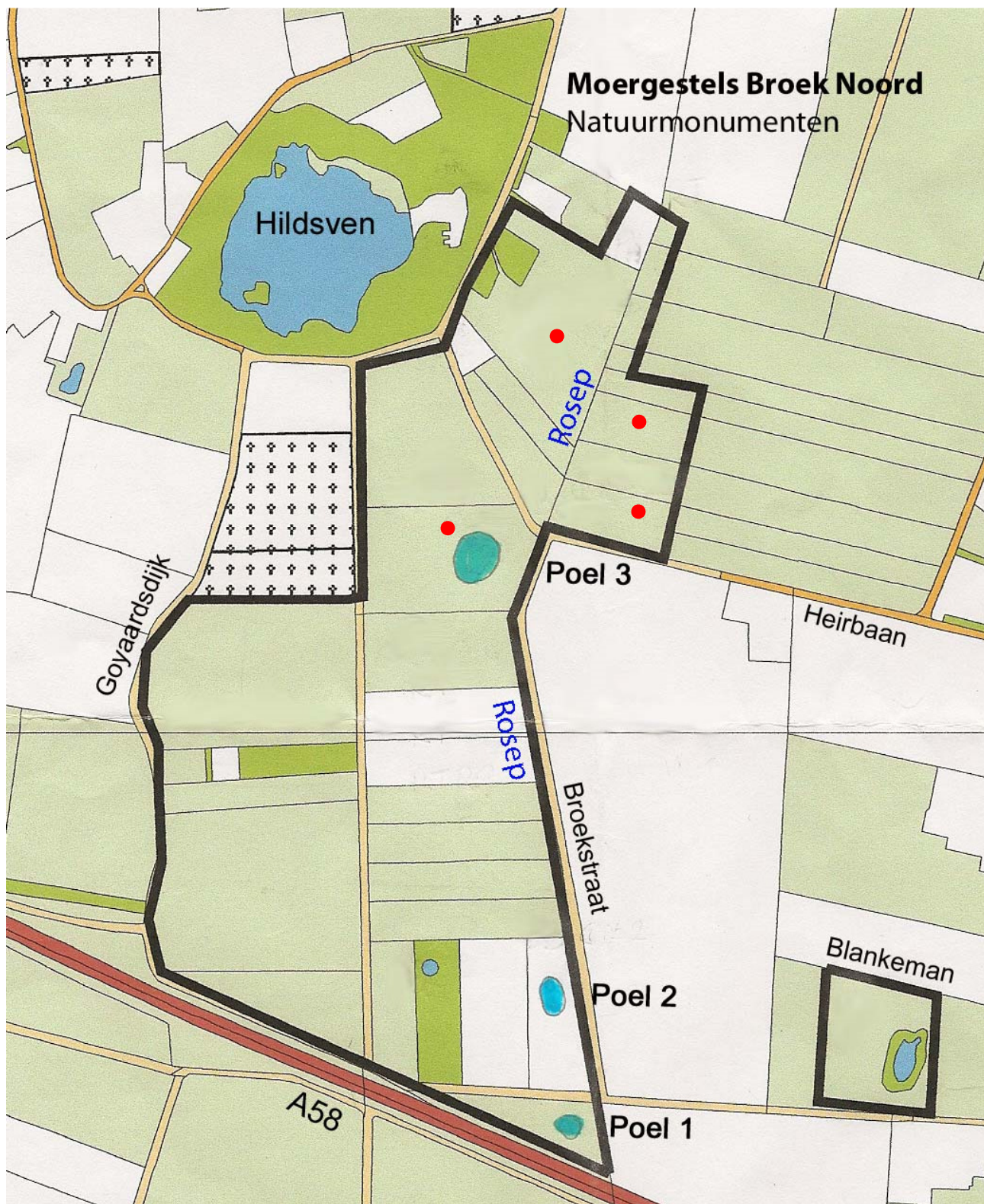
Fazant

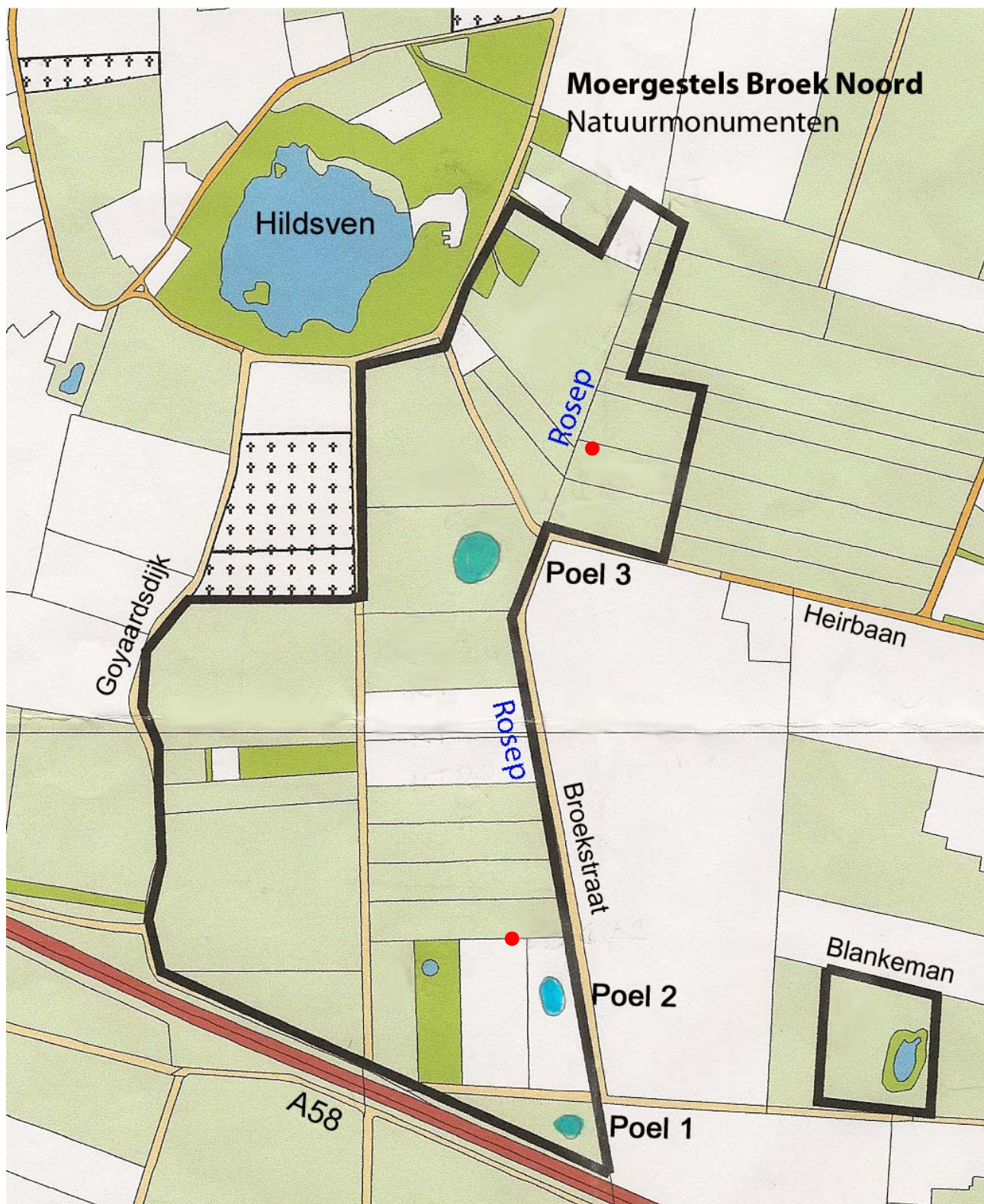
Kievit

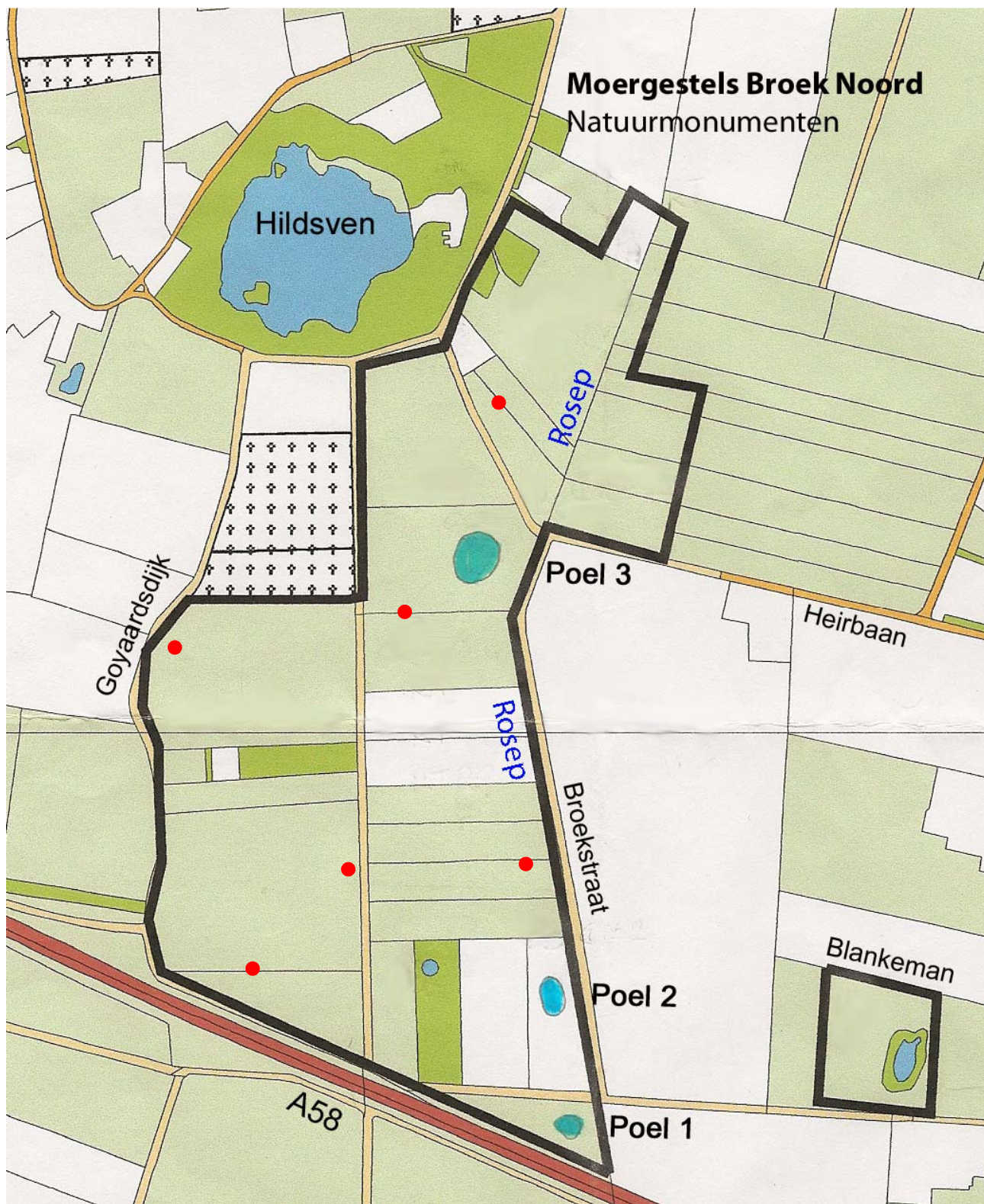
Graspieper

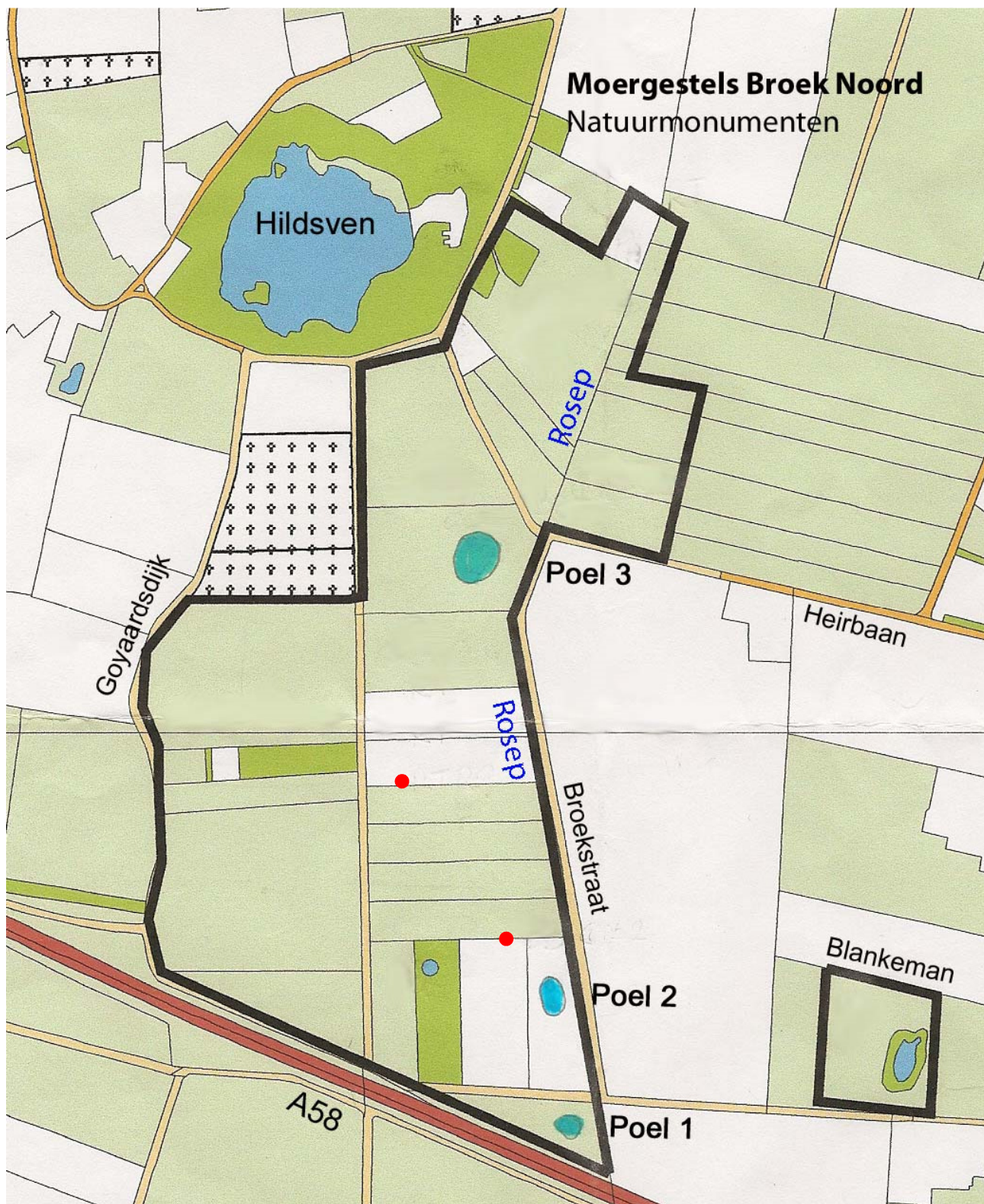
Blauwborst

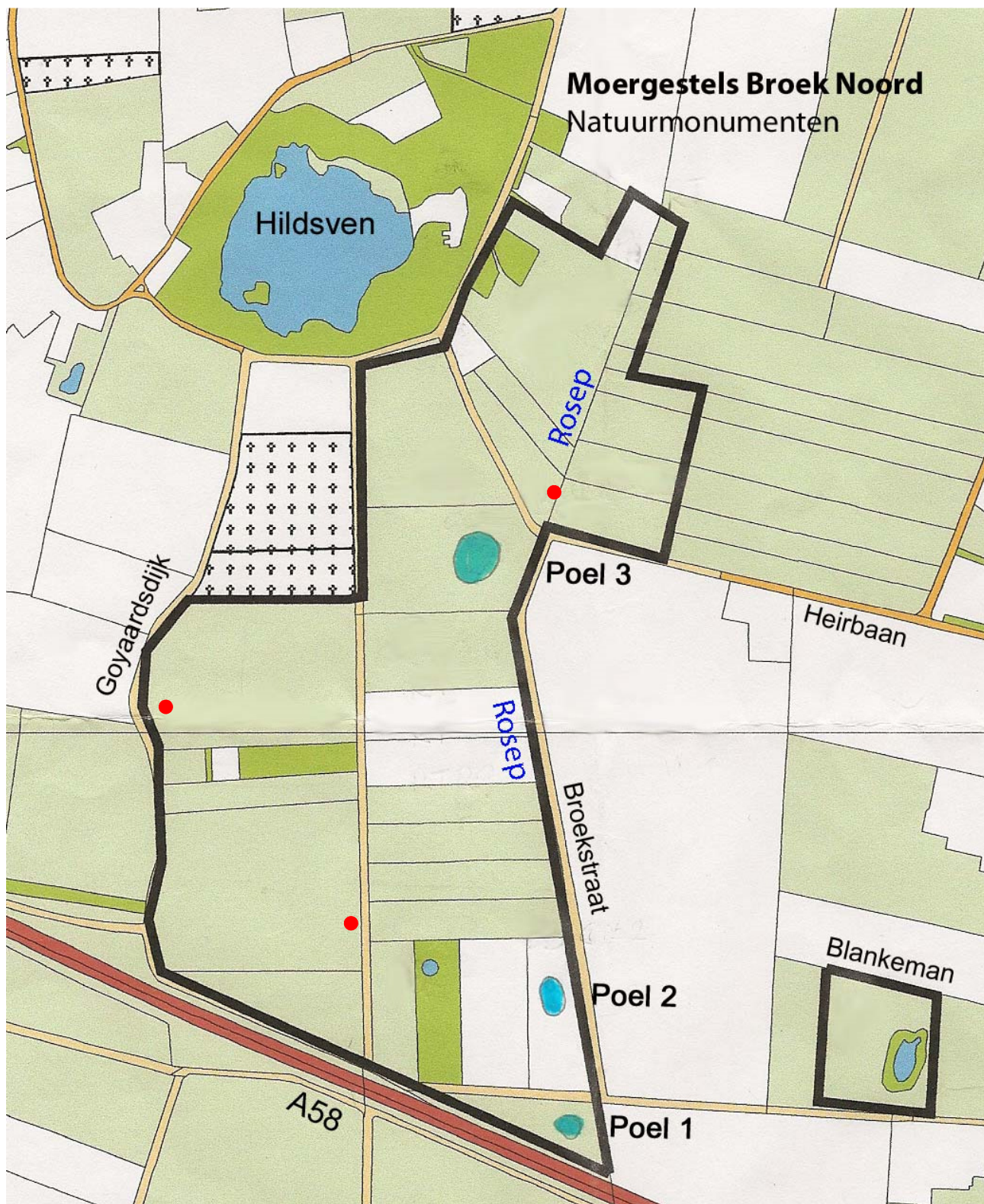
Roodborsttapuit

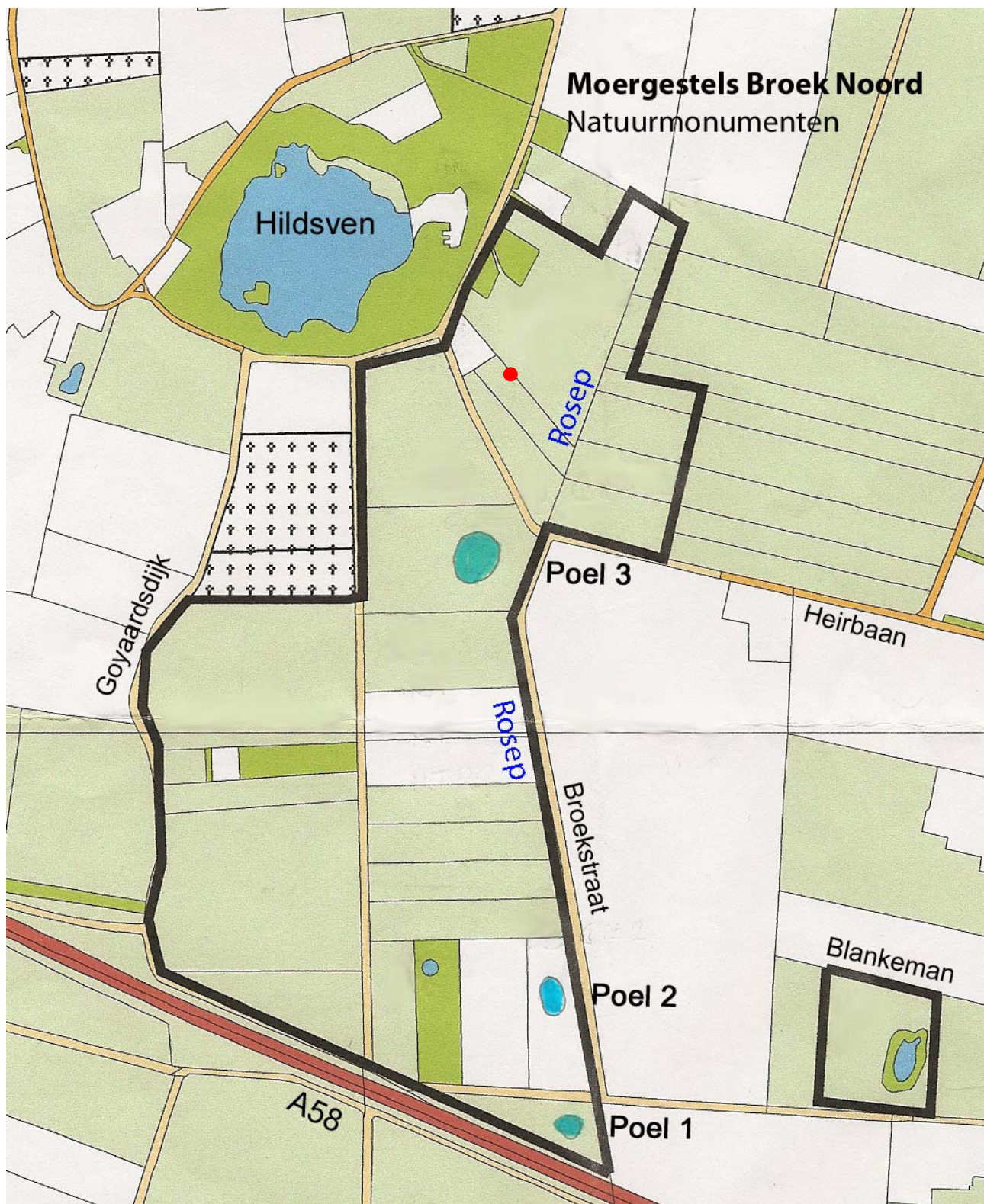
Kleine karekiet

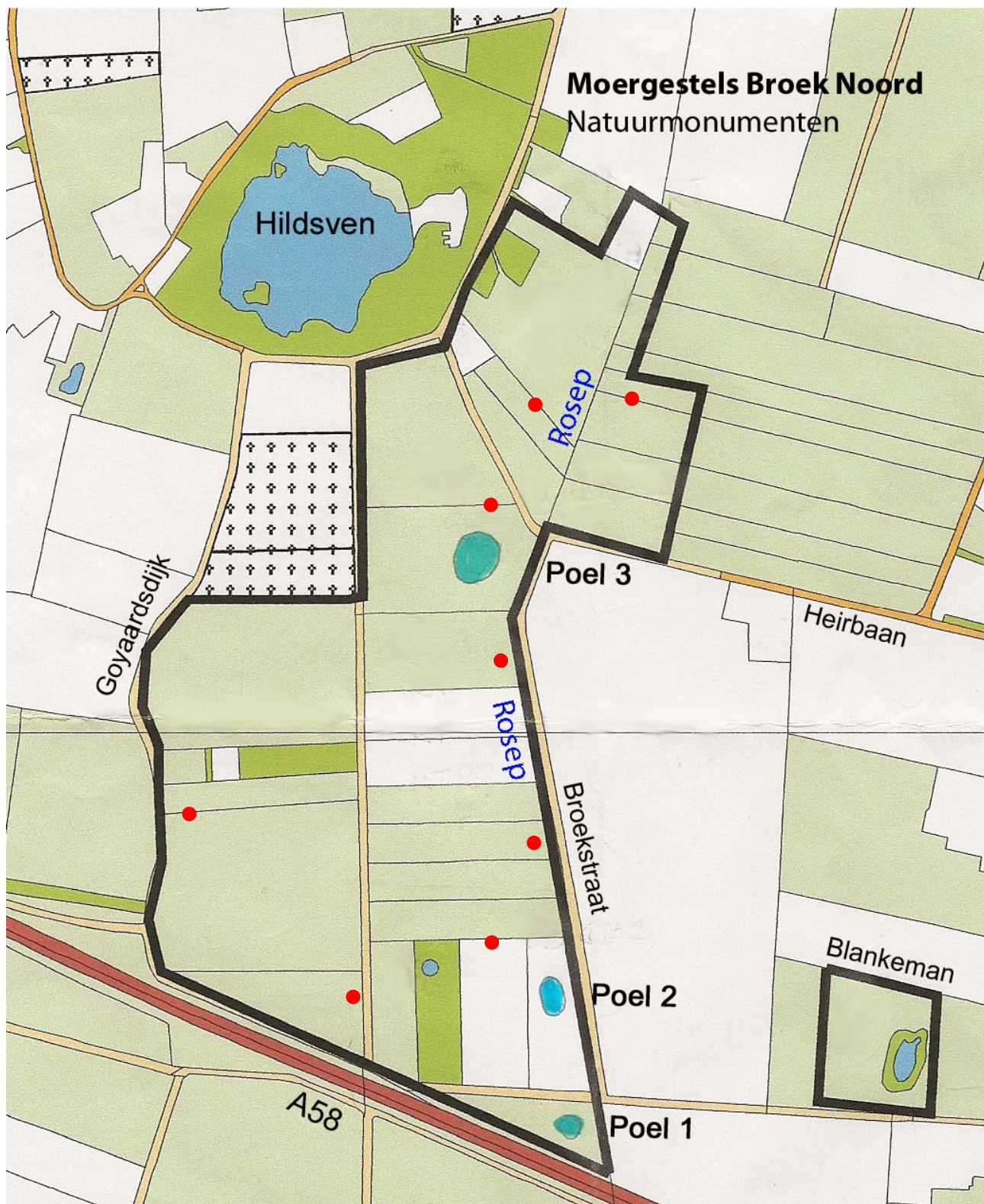
Bosrietzanger

Spotvogel

Grasmus

Rietgors

